

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

Sayı
39-40

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

1995/3-4 Yıl:8 Sayı:39-40
Temmuz-Aralık
Ederi: 150,000.- TL.
Yılda Dört Sayı Yayınlanır

Sahibi ve yazı İşleri Sorumlusu:
Kani KANOL

Yayın Kurulu:

Engin ANIL
Öcal ERTEN
Hasan BULUNÇ
Hasan EKMEKÇİ
Tuncer BAĞIŞKAN

Baskı:
Ateş Matbaacılık LTD.
Organize Sanayi Bölgesi Lefkoşa
Tel.: 22 82215

Abone Koşulları:

Kıbrıs: 600,000 TL.
Türkiye: 800,000 TL.
Diğer: 15 Sterling

Yazışma Adresi:

Has-Der
PK 199 Lefkoşa-KKTC
Mersin 10 Türkiye

Tel: (392) 22 76276(Akşam Saatlerinde)
(392) 22 83146 (Mesai Saatlerinde)
Fax: (392) 2284125

Ön Kapak

Lüzinyan Sarayı Kalıntısı "1878" (Sarayönü
Meydanı - Lefkoşa)
Ahmet Erdengiz Koleksiyonundan

Arka Kapak

Ayakabıcı (1906)
Ahmet Erdengiz Koleksiyonundan

İÇİNDEKİLER

Okurlara	1
Öcal ERTEN	
Short Summary of the Contents	2
Engin ANIL	
Has - Der Otantik Dalda Dünya Üçüncüsü Oldu.....	3
Öcal ERTEN - Hasan EKMEKÇİ	
Dijon Festivaline Katılacaklara Öneriler.....	8
Engin ANIL	
Dijon Folklor Festivali Raporu	11
Engin ANIL	
13. Halkbilimi Sempozyum u Açılış Konuşması.....	12
Engin ANIL	
Kıbrıs Türk Mutfağında Mezeler.....	16
Zekai ALTAN	
Anadolu Kültürleri ile Türk ve Kıbrıs Halkdansları Üzerine Düşünceler	23
Şerif BAYKURT	
Bir Lefkoşa Masalı ve Eski Lefkoşa Hakkında Bazı Saptamalar.....	26
Ahmet ERDENGİZ	
Mehmetali Tatlıyay'ın Kıbrıs Folklor Müziğine Katkıları.....	33
Özkan YIKICI	
Haberler.....	35
Tarık G. EMİROĞLU	

Okurlara

Öcal ERTEN

Değerli Halkbilimi Okuyucusu,

Dergimizin 1995 yılı son iki sayısını, geç de olsa yayımlamanın sevinciyle yeniden merhaba diyoruz.

Halk Sanatları Derneği olarak etkinliklerle dolu bir yılı geride bırakırken, ülkemizin tek folklor dergisi olan "Halkbilimi"ni bir yıl daha yaşatmış olmanın haklı gururunu yaşıyoruz. Özveriyle üyelerimizin ve araştırmacı dostlarımızın katkıları olmasaydı, belki de 9 yıl gibi uzun bir süre dergimizin yayın hayatını sürdüremezdik.

Bizler tüm olanaklarımızı kullanarak günümüzde veya geçmişte var olan ve saptanabilen kültür değerleri gelecek kuşaklara aktarabilmek için karınca karınca bir uğraş veriyoruz. Bunu yaparken şöven duygulardan uzak objektif ve bilimsel bulguları yayımlayarak, özgün kültürümüzü korumaya çalışıyoruz.

Bu sayılarımızda (39-40), 1995 yılının son altı ay içerisindeki ülkemizdeki kültür sanat etkinlikleri ile değerli araştırmacılarımızın yapmış oldukları çalışmaları sizlere aktarmaya çalıştık.

Yeni bir yıla girerken, herkesin dilediklerinin gerçekleşmesini diler, saygılar sunarız.

Short Summary of the Contents

Engin ANIL

Dear Readers,

We are pleased to be back once again with a double issue, 39-40! Our first article 'The Banishment and Rehabilitation of the Türkmen Turks to Cyprus', is a research by İlder Veziroğlu. This research was first published in the Konya Newspaper in Konya on 27th March 1978 and then presented as a paper at a Symposium in 1985 in Edirne.

Our association has made a great success at the Dijon 49th International Folk Dancing Festival in France. In authentic style dancing our group won the 3rd prize and received a bronze medal. A general evaluation of the festival is made and written by Hasan Eknekeçi and Öcal Erten, members of our executive committee.

With reference to the same topic, our association has prepared a list of suggestions to those who would attend the Dijon Folk Dancing Festival. This article is on page 3, and on page 11 you will find a report about the political face of the Dijon Festival. These two reports were also handed to the President of TRNC, to The Ministry of Foreign Affairs and to The Ministry of Education and Culture.

Ahmet An has contributed to our periodical with "The Observations of a German Couple". The attributed couple were Max Hermann Ohnefalsch - Richter and his wife, who were in Cyprus in 1878 and onward and gone into archeological researches in Cyprus.

It was notifying to hear Engin Anıl's message at the opening of the 13th Folklore Symposium, held in November 1996. We found it worthy to edit in our periodical (page 12.)

For the last three years, Has-Der has been giving out awards to those who has contributed to Cypriot and Turkish Cypriot Folklore. This year the receivers of the awards were

- i) Ahmet Erdengiz
- ii) Erdoğan Saraçoğlu
- iii) Zekai Altan
- iv) Hizber Hikmetağalar and
- v) Hasan Rifat Siber

The remaining articles in our magazine are the papers presented at the 13th Folklore Symposium, These are:

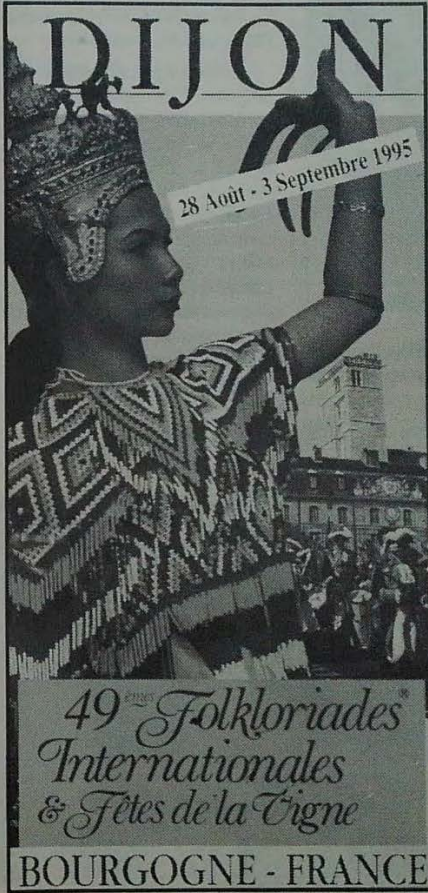
- i) The Cypriot Metzes by Zekai Altan. (page 16)
- ii) Some Ideas about the on Anatolian Cultures, Turkish and Cypriot folk dances (page 23) by Şerif Baykurt.
- iii) A Tale from Nicosia and Some Comments on Older Nicosia by Ahmet Erdengiz. (page 26)

As usual the collection of the cultural events of the last 6 months (July-December) is on page 33 and the work has been done by Tarık Güven Emiroğlu.

We hope that, we are being of some help to the International researchers.

Dijon İzlenimleri...Dijon İzlenimleri...Dijon İzlenimleri...

Dijon Broşürü

HAS - DER OTANTİK DALDA DÜNYA ÜÇÜNCÜSÜ OLDU...

Öcal ERTEN - Hasan EKMEKÇİ

Derneğimiz, bu yıl folklor çevrelerince yakından bilinen, en büyük festival-yarışma organizasyonlarından biri olan Dijon Uluslararası Folklor Festivali'ne davet edilmiştir. Her yıl 40-50 ülkenin katıldığı bu etkinlik, aynı zamanda "Dünya Folklor Olimpiyatı" olarak da adlandırılmaktadır. UNESCO tarafından büyük bir oranda maddi olarak desteklenen festivalin bu yıl 49. 'su gerçekleştirildi.

Bu festivale ilk kez 1989 yılında davet edilen Has-Der çeşitli politik sebeplerden dolayı katılmadı. 1995 yılında yeniden davet alan derneğimiz, böylesi bir festivale hazırlanmak için kolları sıvadı. Ancak yıllık programımızın çok yüklü ve ertelenemez olması (Çocuk ve Masal Şöleni, Uluslararası FOMGED Çocuk Festivali, 1. Uluslararası Çocuk ve Barış Festivali) Dijon çalışmalarını etkileyeceği gayet açıktı.

Bize gönderilen davette, Dijon Festivali'nin 28 Ağustos-4 Eylül tarihleri arasında Stilize, Otantik ve

Halkbilimi 4

Has - Der Halk Dansları Ekibi Yaşıtlar Evindeki Bir Gösteride.

Fanfar olmak üzere üç dalda yapılacak bildirilmiştir. Has-Der bu yarışmaya Otantik dalda katılacağını Dijon Festival Komitesi'ne bildirip, çalışmalarına 20 Haziran 1995 tarihinden itibaren başladı. Hedefimizin büyük zamanının dar ve imkanlarımızın kısıtlı olması bizleri fazlasıyla düşündürüyordu. Bir taraftan çalışmalarımızı sürdürürken diğer yandan da sorunlarımızı aşmaya çalışıyorduk. Yarışmaya otantik dalda katılacağımız için oyunlarımızın da kostümlerimizin de, müziğimizin de aslına uygun olarak düzenlenmesi gerekiyordu. Bunları dikkate alarak önceden tesbit ettiğimiz oyunları yeniden düzenledik.

Aynı şekilde oyun müziklerine de Ali Hoca tarafından gerekli düzenlemeler yapıldı. Maddi olanaksızlıklar nedeniyle ikinci bir

kostüm yapımına gidemeyip, elimizde var olan kostümleriye yetindik.

Çalışmalarımızı üç nokta üzerinde yoğunlaştırdık.

1- Halk şarkıları müzik düzenlemeleri

2- Halk dansları çalışmaları

3- Genel hazırlık (Pasaport, vize, kostüm, maddi sorun v.b)

Festival Komitesi'nin belirttiği programa göre, gerçekli kareografi çalışmalarını hazırlayıp kendi dernek binamızda çalışmalarımıza başladık. Belli bir aşamaya gelinceye kadar çalışmalarımızı burada sürdürdük. Ancak daha rahat ve geniş çalışma salonu için Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'ndan yardım istedik. Bakanlık yetkilileri bizlere Leskoşa Türk Lisesi (eski 20 Temmuz Lisesi) salonunu kullanımımıza açtı.

Çalışmalarımız haftanın beş günü, saat 17.00'demüzik grubunun çalışmalarıyla başlayıp saat 18.30'da halk dansları

Festivale Katılan Diğer Ülkelerin Dansçılarıyla Kaynaşan Has - Der'lilerden Bir Görüntü

çalışmalarıyla devam edip 21.30'da son buluyordu. Müzik çalışmaları Oskay Hoca yönetiminde, önceden saptanmış Değirmenci, Hanaylar Yapturdım, Vaporum Üç Borulu ve Arap Ali Ağıtı parçaları ile sürdürülüyordu. Halk dansları çalışmaları ise Kani Kanol başkanlığında ve Hasan Ekmekçi - Öcal Erten yönetiminde, daha önce hiç denenmemiş, böylesi uygulanmamış bir Hasat Mevsimi'ni özüne uygun dans figürleri ile yorumladık. Bunu gerçekleştiren figürlerin, müziklerle uyum içerisinde olmasına özen gösterdik.

Bu düzenlemeyi Dijon'da final kareografisi olarak sahneledik. Sadece final kareografisiyle yetinmeyip çeşitli yerel danslarımızdan oluşan başka düzenlemeler de yaptık.

*Otantik Dalda Derneğimizin Aldığı Dünya 3. 'üğü Ödülü
"Bronz Madalya"*

Diğer yandan da pasaport, vize muamelelerini takip edip, süratle sonuca gitmeye çalıştık. En büyük sıkıntımızı maddi problemler oluşturuyordu. Çeşitli girişimlerimiz sonucunda devletimiz

derneğimize bir miktar para yardımında bulundu. Bu yardımın Fransa'ya gidilmesi yönündeki morali gerçekten yadsınamazdı.

Böylesi Uluslararası bir festivalde kostüm zenginliğinin ne kadar önemli rol oynadığı düşüncesiyle yeni bir set kostüm dikilmesi yönünde çalışmalar başlattık. Fakat maliyetinin çok yüksek olması girişimlerimizi sonuçsuz kıldı. Bundan dolayı tek seçeneğimiz olan kendi kostümlerimizi aksesuarlarla zenginleştirmekten başka çaremiz kalmamıştı. Bu olumsuzluğa rağmen amatör ruhun verdiği güç ve azimle moralimizi yüksek tutup, böyle sorunları aşmaya gayret gösterdik. Bir buçuk ay gibi çok kısa bir sürede hazırlıklarımızı tamamladık. Daha ne olduğunu anlayamadan kendimizi 4 saatlik bir yolculuktan sonra, 28 Ağustos

Has - Der Ekibinin Katıldığı Protokol Yemeği.

Halkbilimi 6

Has - Der Halk Dansları Grubu Dijon'daki Bir Gösteride.

1995'te Fransa'nın Charles de Gaulle hava alanında bulduk.

Hava alanında bizi rehberimiz karşılayarak yaklaşık 4 buçuk saat süren otobüs yolculuğundan sonra Dijon'da kalacağımız kampüse götürdü. Herkes tek kişilik mükemmel odalara yerleştirildi. İlk günü istirahat ederek geçirdik. 29 Ağustos Salı günü sabah kahvaltısını aldıktan sonra Dijon şehri içinde, çok lüks bir mağazanın önünde 10 dakikalık gösteri yaptık. Daha sonra mağazada bizim için hazırlanan kokteyle katıldık. Öğleye kadar Dijon şehrinin tarihi yerlerinin bir kısmını, rehberlerimizin eşliğinde dolaştık. Öğle yemeğinde Repas au Cellier de, Festival Komite Başkanı, Genel Sekreteri, Komite Üyeleri ve Belediye Başkanı'nın özel misafiri olarak kabul edildik. Herkesin kabul görmediği bu davetten onur duyduk.

Öğle yemeğinden akşama kadar olan süre zarfında, Dijon şehrinin 17. yüzyıldan kalma evlerini, 13. yüzyıldan kalma çok ünlü Notre Dame Kilisesi'ni, müze ve sarayını

yerinde görme-inceleme olanağını bulduk. Dijon kentinin temizliği ve çevre düzeni insanoğlunu hayrete düşürecek boyuttaydı. Sonradan öğrendik ki bu şehir "Bahçe düzenlemesi ve bakımı" dalında yapılan yarışmalarda, Fransa'nın en çok 1.'lik almış şehriymiş. Gezmeye doyamadığımız Dijon şehrini, akşamın ilerleyen geç saatlerine kadar gezip, kampüsümüze geri döndük.

30 Ağustos Çarşamba günü programımız ise 30 dakikalık bir televizyon çekimi ile 40 dakikalık gece gösterisinden oluşuyordu. Televizyon çekimini Dijon'un muhteşem bahçeleri içerisinde, gece gösterisini de 17. yüzyıldan kalma Opera Balesi'nde gerçekleştirdik. Geceye renk katan ekipler arasında Çin, Romanya ve KKTC'yi temsilen Has-Der yer alıyordu. Gösterisini

Has - Der Dijon'da Kıbrıs Türk Folklorünü Temsil Etti.

yapan ekipler birbirlerini izleme olanağı bulup, rakiplerini tanımaya çalıştılar. Buradaki gösteriler, jüri önündeki ilk denemeler oluyordu. O akşam Has-Der ekibi, izleyicileri büyüleyecek nitelikte bir gösteri sundu. Gösteri bitiminde ekipler kampüslerine geri döndüler. Günler sanki birbirini kovalarcasına gidiyor ve bizler de günlerce ayak uydurmaya çalışıyorduk. Perşembe günü öğleden sonra Dijon şehrinin varoluşlarında 17 ülkenin katılımıyla düzenlenen defile yürüyüşünde, ekibimizin en ön sırada yer alması bizlerin övünç kaynağı olmuştur. Kortej sonrasında 5 dakikalık bir açık hava gösterisi yaptık. Akabinde 2000 kişilik kapalı spor salonunda yemeğimizi aldık. Eğlenceli ve neşeli geçen bu yemekten sonra, gece gösterisi için salona hareket ettik. Sadece Has-Der'e ayrılan gecede, 45'er dakikalık iki bölüm halinde; yerel örf ve adetlerimizden bezenmiş oyunlar sahneledik. Gösteri bitiminde, Belediye Başkanı tarafından verilen kokteyle, kabul edilen ekibimize çeşitli ödüller ve hatıra eşyaları verildi.

Ve nihayet özlemle beklenen gün geldi, çatı. 1-2 Eylül 1995 Dijon Dünya Folklor Olimpiyatları'nda madalyaların sahiplerini bulacağı günlerdi. 1 Eylül gecesi ekibimiz, daha öncesi çalışma izni verilmeyen sahnede gösterisini en iyi şekilde gerçekleştirdi. Bir kısım ekipler de 2 Eylül gecesi performanslarını

sundular. Palais des Sports salonunda çok heyecanlı ve çekişmeli geçen iki gece sonunda otantik daldaki birinciliği; Romanya, kinciliği Türkiye ve üçüncülüğü de Kuzey Kıbrıs'ı temsilen Has-Der aldı. Stilizde dalında 1.'liği Polonya alırken; Fanfar' da ise Hollanda aldı.

Bir buçuk aydır Süre gelen stresten bir nebze olsun hafiflemenin etkisiyle sonraki güne daha rahat başladık. Bourgogne Şarapları ve bağlarıyla meşhur Meursault, Pommard ve Beaune şchirlerine gittik.

Buralarda çeşitli kortejlere katılıp, 5-10 dakikalık sahne gösterileri yaptık Ayrıca bölgenin meşhur yemek ve şaraplarından tattık. Festivalin son gününde ise Cathedrale Saint-Benihne'de; festivalin kutlanması ve şükredilmesi için tüm ekipler toplanmıştı. Burada her ekip, ayın uslubüne uygun tarzda birer şarkı ile ayine katıldı. Ayin tamamlandıktan sonra tüm ekipler; büyük kortej yürüyüşü için, Place de la Liberation meydanında toplandılar.

Coşkulu geçen 4 km'lik bir defile yürüyüşü sonrasında kampüsümüze geri döndük. Gecenin tüm ülkeler; festivalin kapanış galası için Palais des Sport salonuna giderek, 4'er dakikalık gösterilerini sundular. Madalya ve ödül töreninin ardından festival resmen sona erdi. Otantik daldaki almış olduğumuz dünya üçüncülüğü

madalyasıyla, 4 Eylül Pazartesi günü sabahın ilk ışıkları ile birlikte Dijon'dan ayrılarak Paris'e ulaştık.

Önce Paris'in tarihi ve turistik yerlerini otobüsle dolaşarak, Concorde Meydanı'na geldik. Burada kısa bir mola verip alışveriş yaptık ve bu meydandan, dünyanın en büyük saraylarından biri olan Loure Sarayı'nı yakından görme olanağını bulduk. Daha sonra Şanzelize Bulvarı'nı takip ederek İnsan ve Doğa Müzesi'nin bulunduğu yere geldik Sn. Sabahattin Türkoğlu'nun yardımları ile müzeyi gezme ve tanıma imkanı bulduk.

Daha sonra otobüsümüzle Eyfel Kulesi'ne hareket ettik. Eyfel Kulesi'nin çevresinde öğle yemeğini yedikten sonra Eyfel Kulesi'ne çıkıp etrafla izleme olanağını bulduk. Daha sonra Paris'in meşhur Cafe, Mağaza ve Kozmetik ürünlerinin satıldığı bölgelerden otobüsle geçerek uçak alanının yolunu tuttuk. Uçak alanına vardığımızda bir haftalık Fransa etkinliğinin rüya gibi gelip geçtiğini daha iyi anladık. Kısa süre zarfında dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen 2000'i aşkın insanla tanışmanın, sıcak dostluk ve sevgi bağlarını kurmanın mutluluğunu yaşayarak Fransa'dan ayrıldık.

Böylesi bir festivalde ülkemizi başarıyla temsil etmenin gururuyla yurdumuza döndük. Bu başarıda payı olan bütün elemanlarımızı, gösterdikleri özveriden dolayı tebrik ederiz.

Öneri... Öneri... Öneri... Öneri... Öneri... Öneri... Öneri... Öneri... Öneri... Öneri... Öneri... Öneri...

DİJON ULUSLARARASI FOLKLOR FESTİVALİNE KATILACAK EKİPLERİN KARŞILAŞABİLECEKLERİ TEKNİK SORUNLAR VE HAZIRLIKLARI İLE İLGİLİ ÖNERİLER

Engin ANIL.

Genel Giriş ve Gerekçe:
Derneğimiz, bu yıl 49'uncusu gerçekleştirilen Dijon Uluslararası Folklor Festivaline katılmıştır. Fransa'nın Dijon şehrinde yapılan bu festival, dünyanın folklor olimpiyatı olarak da bilinmektedir. Her yıl yaklaşık 30-40 civarında ülkenin katıldığı bu organizasyon UNESCO tarafından maddi olarak desteklenmektedir. Böylesine büyük bir organizasyonda yer alıp dünyanın diğer bölgelerinden gelen folklor ekipleriyle kültürel bir yarışmaya ülkemiz adına katılmak gurur verici bir olaydır. Bu festivalde önceden kazanılmış deneyimlerin aktarılmasından doğacak bilgi birikimiyle bundan sonraki festivallere hazırlanılması çok yararlı olacaktır.

Burada bu festivalden kazandığımız deneyimleri aktarmayı, derneğimizin bir sorumluluğu olarak kabul ediyoruz.

Genel Hazırlık

Maddi Sorun:

Ülkemizi en iyi şekilde tanıtabileceğimiz büyük platformlarda, maddi imkansızlık, derneklerin en büyük sıkıntısıdır. Dijon gibi festivallere katılım başvurusu en az 8-10 ay öncesinde tamamlanmakta fakat maddi finansmanını karşılayacak olan devletimizin finans işlemlerini son günlere kadar taşıması bizim için zor durumda bırakmaktadır. Dijon'daki festival komitesine, festivale katılım konusunda verilecek olan sözden geri dönmek hem maddi yönden (5000 USD) tazminata, bundan önemlisi bir kez daha KKTC'den herhangi bir ekibin çağrılmamasına yol açabilir. Bu nedenle gidecek olan ekibin finansesinin erken karşılanıp belirlenmesi katılım ve rahatlık açısından faydalıdır. Buna ek olarak, maddi desteğin zamanında

sağlanamaması, gerekli ulaşım bağlantılarının konfirme edilememesi, gidış için gerekli ulaşımın sağlanmaması anlamına gelmektedir. Maddi olanaksızlık sadece ulaşım konusu için değil, gerek Festival Komitesinin üyelerine, gerekse Belediye Başkanına alınacak hediyeler, gerekse de kostümleri zenginleştirmek amacıyla da gereklidir. Böylesine koşullar, amatör bir ruhla, herhangi bir resmi kuruma bağlı olmadan çalışan dernekler açısından büyük bir sorundur.

Jüri:

Jüri üyeleri, özellikle dallarında uzman kişilerden oluşmaktadır ve gerek hataları, gerekse de her türlü davranış bozukluklarını sürekli gözlemlemekte ve not tutmaktadırlar. Dijon gibi bir festivalde sadece iyi olmak yetmemekte ama aynı zamanda jüri üyeleri ve yöneticilerle

Dijon Uluslararası Folklor Festivali Raporu

Engin ANIL

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tanınmamış bir ülke olması nedeniyle, Türkiye dışında katılan uluslararası etkinliklerde politik içerikli sorunlar yaşanmaktadır. Has-Der'in son katıldığı 49. Uluslararası Dijon Folklor Festivali'nde de benzer sorunlarla karşılaşılmıştır.

Derneğimiz bu nedenle bu sorunların irdelenmesi ve bundan sonra katılınacak benzer etkinliklerde aynı sorunlarla karşılaşıldığında geliştirilecek tavırların belirlenmesi gerektiğine inandığımız bu sorunları başta Cumhurbaşkanımız olmak üzere diğer yetkililere de bildirmiştir.

Sn. Rauf Raif Denktaş
KKTÇ Cumhurbaşkanlığı
Lefköşe

Derneğimizin, dünyanın folklor olimpiyatı olarak bilinen ve en büyük organizasyonlarından biri olan DJON Uluslararası Folklor Festivali'nin 49. suna katılabilmesi için yaptığımız maddi ve manevi desteğe teşekkür ederiz.

UNESCO tarafından büyük bir oranda maddi olarak desteklenen bu festivale katıldığımız sürede karşılaştığımız bazı sorunları, gelecek yıllarda bu festivale katılacak olan diğer ekiplerimizin aydınlatılması ve benzer durumlarda geliştirecekleri tavırların belirlenmesi açısından sizlere aktarmak istiyoruz.

Bu yıl 49. şu gerçekleştirilen DJON Festivali'ne 1989 yılından beri Kıbrıs Türk ekipleri de davet edilmektedir. Buna karşın Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan 1991 yılından beri bu festivali protesto etmekte ve uluslararası kuruluşlara şikayetle bulunmaktadır.

Festival Komitesi, gerek Paris'teki diplomatik çalışmalarını ve gerekse Ankara'dan Anadolu Folklor Vakfı Başkanı Sn. Rüştü Akar ve İstanbul'dan Yıldız Sarayı Müze Müdürü Sn. Sabahattin Türkoğlu'nun büyük gayretleri sonucunda baskıları göğüsleyerek Kıbrıs Türk Folkloru'nun DJON'da temsil edilmesine olanak sağlamıştır.

Ancak Fransız Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden gelen talimatlar sonucunda KKTÇ tanınmamış bir ülke olduğu için, bayrağımızın resmi törenlerde açılmaması ya da göndere çekilmemesi festival organizasyonu komitesi tarafından

engellenmektedir. Festival organize komitesi ile konuyu açık bir şekilde konuştuğumuzda yukarıda belirtilenlere ek olarak bize kenilerinin Fransız Dışişleri Bakanlığı'na bizim adımıza kefil olduklarını, bizim ise herhangi bir şekilde bayrağımızı açtığımız takdirde bundan sonra ülkemizden Dijon'a gidecek folklor ekiplerine vize verilmeyeceğini açıkladılar. Buna karşın ekibimizin gösterileri ve yemeğe gidişlerimiz sırasındaki bayrak açma girişimlerimiz organize komitesinin nazik davranışları ve ırcaları ile engellendi. Söz konusu engellemelere rağmen yönetim kurulumuz gittiği yerlerde gerek konuşma hakkı verildiğinde halka hitaben ülkemizi tanıttı ve bilgilere ve ırcaları ile engellendi. Söz konusu engellemelere rağmen yönetim kurulumuz gittiği yerlerde gerek konuşma hakkı verildiğinde halka hitaben ülkemizi tanıttı ve bilgilere ve ırcaları ile engellendi. Söz konusu engellemelere rağmen yönetim kurulumuz gittiği yerlerde gerek konuşma hakkı verildiğinde halka hitaben ülkemizi tanıttı ve bilgilere ve ırcaları ile engellendi.

Dijon Festivali her yıl 30 civarında ülkeden ekiplerin katıldığı büyük bir organizasyondur ve derneğimizin görüşüne göre bu festivalde Kıbrıs Türk Folkloru'nu ve halkını temsil etmek ve bu temsiliyeti kalıcı kılmak önde gelen görevlerimizdendir. Bu nedenle Dijon Folklor Olimpiyatlarına katılacak ekiplerimizin yukarıdaki veriler ışığında devletimizin resmi politikası ile uyum içerisinde tavırlar geliştirmesi gerekmektedir. Bu anlamda Dışişleri Bakanlığı'nun gerekli değerlendirmeleri yaparak oraya katılacak ekiplere yönlendirici fikirler vermesi ve takımlacak tavırları açıkça belirlemesi gerekmektedir.

Ekibimizin, sergilediği oyunlarla Türkiye ekibinin arkasından 0.41 puan farkla 3. olmuştur. İki Türk ekibinin ard arda 2. ve 3. lüğü alması çok anlamlı bir olaydır ve gerçekten büyük bir mesaj taşımaktadır. Bu başarı her ne halukarda olursa olsun Kıbrıslı Türklerin varlığını ve Kıbrıs Türk Folkloru'nun zenginliğini pekiştirmektedir. Kıbrıs Türk Folkloru'nun gelecekte Dijon'dan daha başarılı sonuçlarla dönebilmesi için orada elde etmiş olduğumuz deneyimleri ve teknik ayrıntıları ek bir raporla Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı'mızı da bilgilendireceğiz.

Konuyu bilgilerinize arz ederiz.

Saygılarımızla
Engin Anıl
Has-Der Yönetim Kurulu Başkanı

13. Halkbilimi Sempozyumu'nda Has-Der Başkanı Engin Anıl'ın yaptığı açılış konuşması

13. Halk Bilimi Sempozyumuna Katılan Araştırmacılar Toplu Halde.

13. Halkbilimi Sempozyumu'nda Has-Der Başkanı Engin Anıl'ın yaptığı açılış konuşmasını aşağıda sunuyoruz.

Sayın Bakanım, Değerli konuklar, Sevgili misafirler,

Halk Sanatları Derneği'nin düzenlemiş olduğu 13. Halkbilimi Sempozyumu'na hoş geldiniz. Her yeni bir etkinlik bir ihtiyaçtan doğar. İşte bizi 12 yıl önce gerek bilimsel araştırmaya, gerekse başlangıçta konferanslar, paneller ve daha sonraları da sempozyumları örgülemeye düzenlemeye yönelten neden de ihtiyaçtı. Bu ihtiyaç bir bilgiye susanmışlık, yurt ve ülke sevgilisi ile beraber onu tanıma, kültürel ve folklorik değerlerine sahip çıkma ihtiyacı idi.

Var olan bilgi birikimimiz ve araştırmalarımızın neticesinde ortaya çıkan sonuçlarla vardığımız sentezleri yoğunarak, ülkemize

karınca kararınca, halkbiliminin çeşitli konularında teorik veya pratik olarak katkıda bulunmaya çalıştık.

Halk Dansları alanındaki değişik uygulamalarımız, Çocuk ve Masal Şölenlerimiz, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı ile birlikte organize ettiğimiz 1. Uluslararası Çocuk ve Barış Festivali, Dortmund Üniversitesinde katıldığımız işlek grubu çalışmaları (workshop), barış ve yakınlaşma niyetiyle Rum komşularımızla yaptığımız ortak etkinlikler ve bilimsel toplantılar, Dijon Dünya Folklor Olimpiyatındaki başarımız, Dünya Literatürüne girmiş yayınlarmız, amatör bir dernek için hiç de azımsanmayacak çalışmalardır.

Ancak, ülkemiz sınırlarına taşan bu çalışmalarımızın ülkemiz içinde konularında söz sahibi kişiler tarafından görmezlikten gelinmesi, bizi öznenin ötesinde daha çok şaşırtmaktadır. Çünkü bilimsel çalışmalarda duygusallığa ve taraf tutmaya yer yoktur. Ama bu türdeki yaklaşımlara karşın, Halk Sanatları Derneği hiç aldırış etmeden ve ödün vermeden çalışmalarına devam edecektir.

13. Halkbilimi Sempozyumuna davetimizizi kabul ederek katılıp bildiri sunacak olan, araştırmacı yazar Sayın Şeref Baykurt Hocamıza ve resmi görevdeki bir mazareti nedeniyle bu sabah aramızdan ayrılan araştırmacı yazar ve Yıldız Sarayı Müzesi Müdürü, Sayın Sabahattin Türkoğlu'na ve yıllardır Has-Der olarak işbirliği içerisinde bulunduğumuz ve bu işbirliğinden büyük mutluluk duyduğumuz Türkiye'nin ilk Folklor Vakfı olan, Anadolu Folklor Vakfı Genel Başkanı Sayın Rüştü Akar'a teşekkürü borç bilir, 1996 yılı içerisinde KKT'ye yapılacak ve ülkemizde ses getirecek olan ciddi projelerimizde aynı işbirliğine devam edeceğimizi huzurlarınızda açıklamaktan mutluluk duyuyorum.

Saygılarımla ve dostlukla, Has-Der adına şükranlarımı sunarım.

Has-Der XIII. Halkbilimi Sempozyumu...

SEMPOZYUMA BİLDİRİ SUNANLARIN ÖZGEÇMİŞLERİ

HAS-DER son üç yıldan beridir, Kıbrıs ve Kıbrıs Türk Halkbilimi'nin değişik alanlarda hizmet veren kişilere "Halkbilimi Hizmet Ödülü" adı altında bir onur plaketi vermektedir.

Alanlarında yaptıkları çalışmaların takdir edildiğini ve manevi bir şükran duygusunun bir plakette ifade edildiği bu olayda bu yıl "Halkbilimi Hizmet Ödülü" alan kişilerin kısa yaşam öyküleri aşağıda verilmiştir.

ZEKAI ALTAN

Zekai Altan Halkbilimi Hizmet Ödülünü Alırken.

5 Haziran 1960 tarihinde Limasol'da doğdu. Liseden sonra Otelcilik Turizm Eğitim Merkezinden mezun oldu. Mesleki alandaki eğitimini yurt dışında Hilton ve Turban tesislerinde sürdürdü. Amerika'da Educational Institute'te başladığı öğrenimine bir süreden beridir ara vermiş bulunmaktadır.

Dorona Otel müdürü olan Zekai Altan, aynı zamanda OTEM MEZUNLARI BİRLİĞİ'nin başkanı ve Sanatçı ve Yazarlar Birliği'nin kurucu üyelerindendir. 1992 yılında Cumhurbaşkanlığı Takdir ve Şeref Beraatı alan on turizmci den biridir.

1987 yılında Mutfak ve Bar Sanatı Derlemeleri adlı kitabı yayımladı. 1990 yılında araştırmacı yazarlarımızdan Mustafa Gökçeoğlu ile birlikte "Kıbrıs Türk Kadın Başörtüleri" konulu bir araştırma gerçekleştirdi. Yayımlanmayan bu araştırmayla ilgili olarak bir sergi açtı, çeşitli konferanslar verdi ve baş örtülerinin dokuz çeşit kartpostalını yayımladı.

Evli, biri kız biri erkek iki çocuk babasıdır.

ERDOĞAN SARAÇOĞLU

1946 yılında Küçükaymaklı'da doğdu. Lefkoşa Türk Lisesi'ni ve Ankara Üniversitesi Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin Türkoloji bölümünü bitirdi.

1974'de burslu olarak T.C. Başbakanlık arşivinde "Osmanlıca ve Arşivcilik" konularında staj yaptı.

1976 yılına kadar Milli Arşiv ve Araştırma Merkezi'nde Transkripsiyon ve değerlendirme görevlisi olarak çalıştı.

1976 - 1989 yılları arasında Türk Maarif Kolejinde Edebiyat öğretmenliği ve Bölüm Sefliği yaptı.

1989 yılında Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür Dairesi'nde Şube Amiri olarak görevlendirildi.

1993 yılında emekliye ayrılan Erdoğan Saraçoğlu, Yakın Doğu Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler görevine başladı. Halen bu görevine ek olarak aynı üniversitenin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim görevlisi olarak Türkiye Türkçesi grameri derslerini de vermektedir.

Halen Türkiye Folklor Araştırmaları Kurumu'nun üyesi olan Erdoğan Saraçoğlu, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni temsilen birçok uluslararası seminer ve

Erdoğan Saraçoğlu Halkbilimi Hizmet Ödülünü Alırken

Hasan Rifat Siber Halkbilimi Hizmet Ödülünü Alırken.

kongreye katılarak Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru ile ilgili bildirimler sundu ve konferanslar verdi.

Erdoğan Saraçoğlu'nun 1966 yılında yayımlanmış "Oydaşlar" şiir kitabı, 1980 ile 1992 yıllarında yayımlanmış "Kıbrıs Ağzı" ve 1989 yılında yayımlanmış "Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru" adlı üç ayrı eseri bulunmaktadır.

HASAN RİFAT SİBER

1923 yılında Mağusa'da doğdu. Tapu Katibi olan babasının genç yaşta emekliye ayrılıp Mutlukaya'ya yerleşmesi üzerine bir çiçi çocuğu olarak yetişir.

Lefkoşa'da Ortaokul ve lise öğreniminden sonra Omorfo Öğretmen Kolejinden mezun oldu. 1945 - 1956 yılları arasında ilkokul ve ortaokul öğretmenliği yaptı.

1956 yılında Tarım Dairesine, Tarımsal Yayın ve Eğitim Müfettişi olarak atandı.

1963 yılında burslu olarak katıldığı Amerika Birleşik Devletleri Wisconsin Eyaleti Ziraat Fakültesin'den "Bachelor of Science in Agriculture" ve "Agricultural Extension Information Specialist" olarak mezun oldu.

1978'de Tarım Bakanlığı Müdür mevkiinden emekliye ayrıldı. Modern tarımı özendirici nitelikte çok sayıda makale ve bröşür yayımladı. Halkın Sesi gazetesindeki "Çiftçiye Mektup" başlığı altındaki köşe yazılarını uzun yıllardan beridir sürdürmektedir.

"Kıbrıs Türklerinin Tarımsal Folkloru" adlı ilk kitabı 1983 yılında yayımlandı. Kendisine Halkbilimi ödülü getiren bu kitap yakın geçmişimizdeki Kıbrıs köylüsünün maddi ve manevi kültür değerlerinin bir belgesi niteliğindedir.

Hasan Rifat Siber, Çiftçi Dergisi ve Halkın Sesi ile Köylü gazetelerinde yayımlanan tarımsal yazılarının bir kısmını 1990 yılında yayımladığı "Köycülüğümüzün Dünü - Bugünü" adlı kitabında toplamıştır.

AHMET ERDENGİZ

1957 yılında Lefkoşa'da doğdu. İngiliz kolejinden mezun olduktan sonra Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde Siyasi İlişkiler ve Kamu Yönetimi dallarında Lisans yaptı. Yine aynı Üniversiteden tarih dalında master çalışmalarında bulundu.

1985 yılında Dışişleri ve Savunma Bakanlığında kamu görevine başladı. 1987 - 1991 yılları arasında beş yıl

süreyile Washington temsilciliğimizde görev yaptı. Su anda aynı Bakanlıkta Müdür Temsilcisi olarak görev yapmaktadır.

Halkbilimi dergisi yazı ailesine 1991 yılında katılan sn. Ahmet Erdengiz, geleneksel sempozyumlarımıza düzenli olarak katılıp bildiri sunan araştırmacılarımızdandır

Bugüne kadar Halkbilimi dergisinde yayımlanan araştırma yazıları şunlardır.

- (1) Osmanlı İmparatorluğu topraklarında ve Kıbrısta gizli Hristiyanlar.
- (2) Kıbrıs Kemanesi.
- (3) Osmanlı Belgelerine göre 16. ve 17. yüzyıllarda Kıbrıs Türkleri arasındaki meslek dalları.
- (4) Kıbrıs Türklerinin kökeni ve tarihi süreç içinde Kıbrıs Türk toplumunun oluşumu.
- (5) 17. yüzyılda Kıbrıs Türkleri arasında kullanılan isimler.
- (6) Kıbrıs'ta Osmanlı döneminde veba salgınları.
- (7) Kıbrıs'ta Ahilik üzerine bir not.
- (8) Kıbrıs Türklerinin Alevi kimliği.

Merhum Hizber Hikmetağalar Adına Kardeşi Aydın Hikmet Halkbilimi Hizmet Ödülünü Alırken.

Ahmet Erdengiz Halkbilimi Hizmet Ödülünü Alırken.

HİZBER HİKMETAĞALAR

1935 yılında Lefkoşa'da doğdu. Lefkoşa İngiliz Okulu'ndan mezun oldu. Uzun yıllar gerek kendi adıyla, gerekse takma adla yazı ve şiirler yayımladı. "Ermeydamı" adlı bir fikir sanat gazetesi yayımladı. Bu gazetenin yayınları arasında kendisinin de aşk üzerine bir kitabı yayımlandı.

1992 yılında Halkbilimi dergisi yazı ailesine katıldı. Dünkü Lefkoşa ile insanlarını anlatan yazıları Kıbrıs Gazetesinin "Semtler ve Anılar" genel başlığı altında yayımlandı. Bu yazılarını iki ayrı kitapta toplama hazırlığı yaptığı bir sırada 4. Mart 1993 tarihinde vefat etti. Er verimli çağında aramızdan ayrılan rahmetli Hizber Hikmetağa'ya Tanrıdan rahmet, ailesi ile yakınlarına Halk Sanatları Derneği adına sabır dileriz.

MEZELER

Zekai ALTAN

Akdeniz mutfağını kültürel açıdan değerlendirecek olursak kültür, genel anlamda insanın ve her türlü insansal olgunun temel yeteneğini, kültür tarihinin oluşumunu sağlayan, kendiliğinden gelişimini temsil eden bir

Kiyma Böreği

kavramdır. Bu nedenle genelde Akdeniz mutfağını özelden Akdeniz ülkeleri mutfağını bu yeteneğin özgün bir düşünce çerçevesinde inceleyip anlamak gerekmektedir.

Kıbrıs mutfağını veya Türk mutfağını da bu anlamda değerlendirmek gerekiyor.

Ülkemizde "mutfak" ile ilgili söylemlerde (genellikle

halk arasında) Kıbrıs "Gıbrız" mutfağı "yemekleri" "Türk mutfağı zaman zaman da Kıbrıs Türk mutfağı olarak söylenmektedir. Acaba hangisi doğru. Eğer yukarıda bahsetmiş olduğumuz gibi (yöntem bilimsel) çalışma ve araştırmalardan doğru ve verimli sonuç alınması yöntem bilimsel ve nesnel olmasına bağlıdır. Araştırmalarımızda ön yargısız ve objektif olmak kuralı yatmaktadır. Araştırması sonra elde edilen veri ve bilgileri özenle karşılaştırmadan kesin bir yargıya oturtsak önemli yanlışlara ve subjektif yönlendirmelere yol açmış olacağız.

Mutfağımızın "Kıbrıs Türk Mutfağı" olarak isimlendirilip tanınması ise yakın bir tarihte rastlamaktadır.

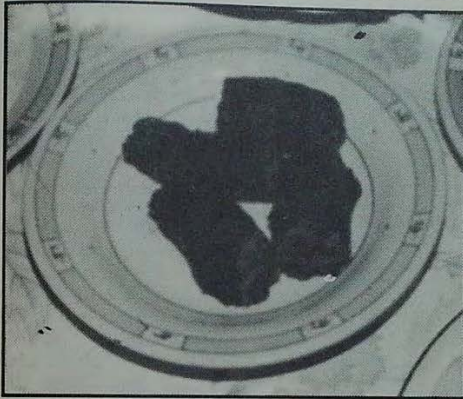
Toplumsal değişimleri siyasal, ekonomik, sosyal ve teknolojik yönden değerlendirirsek mutfağımızı "Otantik Ada (Kıbrıs) Mutfağı" olarak incelemek istiyorum.

Çünkü, mutfağımız ile ilgili en iyi tanımları Fransız Şair Yazar Theophile Gautier'in Dolmabahçe Sarayı için "Ne Grektir, ne Latin, ne Gotiktir, ne Ronensans, ne Araptır, ne de Türk" deyişi ile benzer bir tanımlamayı yapmayı uygun görürüm.

Bugüne kadar yapmış olduğum ve yapmakta olduğum çalışma ve araştırmalarımda elde ettiğim ve edeceğim verileri önce yöntem bilimsel açıdan karşılaştırma ve yorumlamalar sonrası ortaya koyacağım.

Yukarıda "Otantik Ada Mutfağı" ile Fransız Şair Yazar Theophile Gautier'in Dolmabahçe Sarayı için yapmış olduğu tanımlı benzer kılmanın başlıca nedenleri şunlardır.

a) Kıbrıs'ta asırlar, çağlar boyunca çok değişik uluslar hakimiyet kurmuştur. Kıbrıs tarihin ilk çağlarından

Bumbar

günümüze kadar adamız ile ilişkisi olan tüm ulus, kavim ve topluluklar günümüz Otantik Kıbrıs Mutfağında etkili izler bırakmışlardır.

b) Kıbrıs'ın Akdeniz'in ortasında bir kara parçası oluşu ise onu bir uğrak yeri özelliği taşımasına neden olmuştur. Bu nedenle yukarıda da bahsettiğim gibi birçok uygarlığın izlerine rastlamaktan daha doğal bir şey olamaz.

c) Kıbrıs mutfağının biçimlenmesini sağlayan diğer öğeler de ekolojik ve zoolojik koşullardır.

*d) Tarihi süreç içerisinde adamızla geliş-gidişler sonucu bir takım kültür bitkilerinin ve hayvan ürünlerinin taşınmasına neden olmuştur.

e) Ekonomik, siyasal, sosyal ve teknolojik gelişmeler toplumsal değişimler ile toplumlar arasındaki sıkı ilişkilerin kurulması sonucu meydana gelen kültür değiş tokuşu da Kıbrıs mutfağının günümüz koşullarına göre biçimlenmesine neden olmuştur. Diğer deyişle zaman zaman köklü kültür değişimleri olumlu-olumsuz) içerisinde olmamız Ada Mutfağının kendi öz değerleri içerisinde yitip gitmesine neden olmaktadır.

MEZELER

Mezeler her zaman için bir zerafet, incelik ve konukseverlik göstergesidirler. Onların masaya iki iki, üç üç küçük tabaklar (tabakcıkların) içerisinde getirilmesi

adeta görülmeye değerdir. Birbirinden farklı renk ve biçimsel olarak görüntüleri de sunulan mezelerin tadlarına doyum olmaz. Mezelerin küçük "tabakcıklar" içerisinde getirilirken onların kendi aralarında yarışarcasına, hangisinin daha güzel, lezzetli doyum olmaz olduğunu gösterircesine resmi geçidine şahit olursunuz. Ada mutfağında önemli bir yeri olan mezeler aynı zamanda ada halkının konukseverliğini, sıcaklığını ve hoş sohbet insanları olduğunu göstermektedir.

Bu olguyu bir gün evinize beklenmedik bir anda sizi ziyarete gelen bir dostunuza bir bardak içki ve yanında da meze olarak yiyecek bir şeyler ikram edildiğini yazarak örneklemek isterim.

Önceleri güçlü bir tarım ekonomisine ve gelişmiş bir hayvancılığa sahip olan ada halkı ürettiği ürünü sürekli yemek sofrasında pişirip yiyecekliydi. Ancak günümüzde teknolojik ve sosya-ekonomik koşulların değişime uğraması mutfağımızı da olumsuz yönde etkilemiştir.

Örneğin bağcılığın yaygın olduğu bölgelerde üzümünden "sucuk", "köfter", "paluze", yiyecek olarak, sirke, şarap ve zivaniyadan da içecek olarak yapılabilmektedir.

Bol miktarda zeytin ağaçlarının yetiştiği Kıbrıs'ta zeytin ve zeytin yağı üretiminin yaygın olarak yapıldığı ve aynı zamanda yiyeceklerin birçoğunda ise bu ürünlerin bol miktarda kullanıldığı bilinmektedir.

Kıbrıs Türklerinin Mezeyi: "yonganın (içkinin) yanında küçük tabakcıklar içerisinde gonan yiyecekler" olarak tanımlamaktadırlar.

İçki içilirken içkinin sertliğini gidermek, mideye zarar vermemesi ve erken sarhoş olmayı önlemek için içki içen kişiye "mezeynan bastır" öğütü verilmektedir. Yani mezesis içme anlamını içermektedir.

MEZELERDEKİ ANA ÖZELLİKLER

1) Mezeler tek başlarına yapılabiliyor yenmezler. Genellikle içkinin yanında yenmektedirler. Kıbrıs'ta mezesis içilen içkiye "kuru kuru" veya "sek" denilmektedir.

2) Mezelerde turşular önemli bir yer tutmaktadır. Turşu türü mezeler yaygın olarak yenmektedir. Evlerde yapılan turşulara ilaveten marketlerde de hazır turşular eklenmiştir.

3) Mezelerin yapılışında sirke, limon (ekşi), zeytinyağı ve tuz çokça kullanılmaktadır. Hemen hemen tüm mezelerde bunlar bulunmaktadır.

But Pastırması

dayanmaktadır. Meze denince akla meyhane gelmektedir. Genelde erkeklerin uğrak yeri olan meyhanelerde sunulan mezeler küçük çay fincanı veya biraz daha büyük tabaklar içerisinde bol çeşitli olarak sunulmaktadır. Mezeler yenirken de özel olarak servis tabağı kullanılmaz. Masaya konan mezelerden herkes kendi çatalı veya eli ile alıp yemektedir. Mezelerin sunuş yönteminde ise küçük tabaklarda mezeler tepsilere içerisinde çatalarla birlikte getirilir. Sıra itibarı ile önce içki sonra meze verilir.

Meyhanelerde sunulan mezeler ise 3 gruba ayrılmaktadır.

a) Kuru (guru) mezeler:

Genelde banko başı olarak içilen içkilerin yanında sunuluyordu. Banko başı içkiler genelde kısa süreli içilen içkilerdir. Kuru mezeler ise; tuzlu, tuzsuz leblebi, basadembo (kavrulmuş kabak çekirdeği), badem, ceviz, köfter v.s.

b) Normal gonyak (içki) mezesi: Meyhanelerde uzun süreli olarak içilen içkinin yanında 20 çeşite yakın meze verilirdi. Bu mezelerden para alınmazdı. İçkinin mezesi olarak biliniyordu. Normal gonyak (içki) mezesi olarak; tahın, cacık (talatur), katık hellim veya ızgarası v.s

KIBRIS TÜRK MUTFAĞINDA

BULUNAN MEZELER

c) Ekstra mezeler: Kuru ve gonyak (içki) mezeleri dışında ekstra ücret karşılığı sipariş üzerine yenen mezelerdir. Çeşitli bitkisel ve hayvansal turşular, şiş ve şeftali kebabi, salyangoz, fırın kebabi, kellecik, balık v.s

3) Otel ve Restorantlarda: Halka ve turistlere yiyecek-ışecek hizmeti veren bu işletmelerde serpmeye meze veya daha çok otel restoranlarında açık büfelerde soğuk ve sıcak olarak bol çeşitli sunulmaktadır.

- 1) Kuru mezeler
- Tuzlu ve tuzsuz leblebi
- Çitlembik (çitlenbik)
- Badem içi
- Bademli kuru incir
- Cevizli kuru incir

4) Mezeler taze olarak yapılıp yenmektedir.

5) Özellikle zivaniya gibi sert (alkol derecesi yüksek) içkilerle tatlımsı yiyecekler meze olarak yenmektedir. (Köfter, sucuk, badem ve incir gibi) Günümüzde yaygın olarak içilmeye başlayan Yeni Rakı (Kıbrıs'ta Taşel, Export, Kulüp adı altında üretimi de yapılmaktadır) ile birlikte beyaz peynir sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır.

6) Ada ikliminin ılıman-sıcak olması nedeni ile de mezelerden acılı türde biber ve benzeri yiyecekler kullanılmaktadır.

7) Mezeli içki içildikten sonra çorba içme alışkanlığı öncelenden beri vardır. (Paça, kelle, hummus gibi)

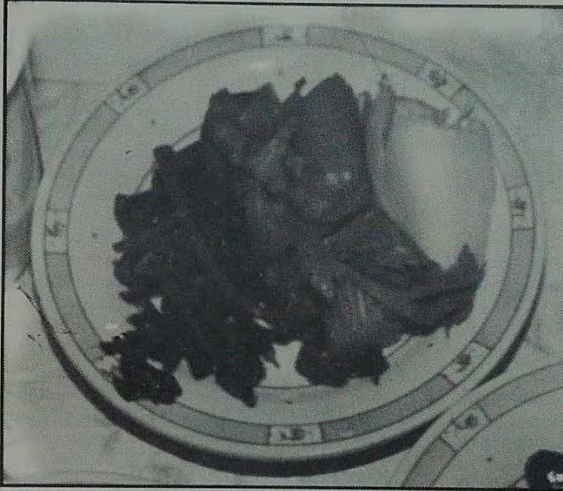
8) Av hayvanlarından hazırlanan mezeler sirkede turşu olarak kurulup ve ızgara kebab olarak yapılıp yenmektedir.

9) Mezeler, yemek sofrasında bile yemekten önce içki ile yenir ve yemek bazen mezeler yenirken arada getirilir.

MEZELERİN KULLANIM VE İKRAM ALANLARI
Mezeler her yerde az ve bol olarak yapılıp yenilmesine karşın yaygın olarak üç yerde daha çok ve sürekli yapılıp sunulmaktadır.

1) Misafirliklerde: Günümüzdeki misafirliklerin samimi ve dostça bir atmosferde geçmesinde mezelerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Samimi ilişkilerde yapılan en ideal ikramlardandır. İçki meze ikramı yapılan misafirliklerde oturma süresi daha uzun olmaktadır.

2) Meyhanelerde: Ülkemizde önemli bir yeri olan bu yiyecek-ışecek alanlarının temel ürünü içki ve mezeye

Turşu

Sucuk
 Karışık kuru yemiş
 Fıstık içi
 Kabuklu fıstık
 Basadembo (kavrulmuş kabak çekirdeği)
 Kuru üzüm
 Kavrulmuş bakla
 Köfter

2) Meze olarak Yenilen ve Kullanılan "Turşular"

Turşular evlerde taze olarak kurulum hazırlanmaktadır.

Supermarketlerde hazır turşu satışına yakın bir tarihte başlanmıştır. Adamızda yapılan turşular hayvansal ve bitkiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Adamızda turşu yapma işlemine "Turşu Kurmak" denilmektedir. Kıbrıs bağ ülkesi olması nedeni ile turşular sirkeyle yapılmaktadır.

Yalnız çakızdez ile golimbadez turşuları tuzlu su ile yapılmaktadır.

Türkiye'de kurulan turşular ise ağız lehimli tenekelerde muhafaza edilmesine karşın, Kıbrıs'ta kurulan cam kavanozlarda ve içi sırlı testilerde muhafaza edilmektedir.

2.1 Hayvansal Turşular: (Av hayvanları, kümes

hayvanları ve deniz ürünleri)

Cikla turşusu
 Keklik turşusu
 Tavşan turşusu
 Ahtapot turşusu
 Sıpya (Mürekkap balığı) turşusu
 Karides turşusu
 Amberibulya (Pulya-bağ kuşu) turşusu
 Salyangoz turşusu (Garavolli)
 Yaban tavuğu turşusu
 Üveyik turşusu
 Fassa turşusu
 Bildircin turşusu
 Bildircin yumurtası turşusu
 Tavuk yumurtası turşusu
 2.2 Bitkisel Turşular (Sebze ve Yabani

Bitkiler)

Gabbar turşusu
 Gutruvi turşusu
 Çitlembik turşusu
 Mantar turşusu
 Gir dama turşusu
 Kazaayağı turşusu
 Ayrelli turşusu
 Hostes turşusu

Çakızdez turşusu
 Golimbadez turşusu
 Salatalık turşusu
 Patlıcan turşusu
 Biber turşusu
 Domates turşusu
 Pancar turşusu
 Bikla turşusu
 Kereviz turşusu
 Havuç turşusu
 Çiçek lahanası turşusu
 Enginar turşusu
 Haşlama Yöntemi ile Yapılan Mezeler
 Bulli (tavuk kaynanmış)
 Büryan Gaynanmış
 Salyangoz
 Güvercin
 Palaz
 Kabak haşlama
 Kaynanmış patates
 Kaynanmış havuç

Beysin
Kellecik
Pancar haşlaması
Kaynanmış bildircin yumurtası
Kızartma ve Kavurma Yöntemi ile Yapılan Mezeler
Sütlük Uykuluk
Saura Mezesi
Ahtapot kavurma
Kuşbaşı et
Mantar
Bakla kavurması
Çiğer (kuzu)
Ahtapot
Bullez
Izgara ve Kebap Yöntemi ile Yapılan Mezeler
Fırın kebabı
Kelle fırında
Hırsız kebabı (Glefdiko)
Şiş kebabı
Şeftali kebabı
Salyangoz
Güvercin
Ahtapot pastırması (Samarrellası) ızgarası
Hellimli keklık
Hellimli ızgara
Pastırma kebabı
Hellimli keklık
Hellim ızgara
Pastırma kebabı
Kokoreç
Kurutulmuş Olarak Yenilen Mezeler
Ahtapot pastırma
Samarrella
Pastırma
But pastırması (Kayseri pastırması)
Soğuk ve Söğüş Olarak Yenilen Mezeler
Başsız balık (Rossi balık kellesi)
Renga
Tahın
Tahınlı balık
Peksemetli tahın
Cacık (talatur)
Yoğurt
Gulumbra (Söğüş)
Marul (Söğüş)

Kereviz ve kereviz kökü (Söğüş)
Domates (söğüş)
Turp (Söğüş)
Nor
Yoğurtlu marul salatası
Turunçlu pancar ve yoğurt
Betmezli nor
Betmezli cevizli nor
Humus
Dil Rosto
Enginar ve Enginar sapı (söğüş)
Ancuz
Betmezli susam
Pancarlı sarmısaklı yoğurt
Patates kaynanış üzeri naneli
Bakkalyao
Ekşili elma

BAZI MEZELERİN YAPILIŞLARI HAKKINDA BİLGİLER

KÖFTER-PALUZE-SUCUK:

Genellikle zivaniya içkisi ile içilirler. Köfter üzüm betmezinden yapılır. Üzüm betmezinin son aşamaya getirilmeden önce soğuyup süzdürülme aşamasında üzerine buğday unu serpilir. Dibinin tutnaması için de devamlı olarak tahta kaşıkla karıştırılır. Muhallebi kıvamına gelince biraz alınıp bir kap içerisine konur. Tabaktan baş parmakla kaldırılmaya çalışılır. Eğer tabaktan ayrılıyorsa pişmiş olur. Karışımın bu haline PALUZE denir. Bir gün sonra da KÖFTER olur.

Kaynatıldıktan sonra soğutulmaya bırakılan betmezin içerisine ipliğe dizilmiş bademler batırılıp asılıp soğutulduğu zaman ise SUCUK olur.

BILDIRCIN YUMURTASI:

Yumurtalar haşlandıktan sonra soğumaya bırakılır ve sonra kabukları soyulur. Kabukları soyulan yumurtalar kavanoza konur ve üzerine sirke dökülür.

TAVUK YUMURTASI TURŞUSU:

Bildircin yumurtası turşusu gibi yapılır.

SALYANGOZ (GARAVOLLİ) TURŞUSU:

Salyangozlar 2-3 gün bir sepet içerisinde aç bırakılarak temizlenmeleri sağlanır. Ondan sonra kaynatılarak kabuklarından tek tek çıkarılırlar. Kabuklarından çıkarılan salyangozlar cam kavanoza konup üzerine sirke dökülür.

BILDIRCIN TURŞUSU:

Bıldircinin tüyleri soyulur ve iç organları çıkarılır. Az miktarda kaynatıldıktan sonra cam kavanoz içerisindeki sirkeye atılır.

AMBERİBÜLYA (PÜLYA-BAĞ KUŞU):

Bu kuşlar tıbıkla yakalanır. İç organları çıkarılmaz. Bu kuşların turşuya konabilmesi için yaralı olmamaları gerekir. Aksi takdirde turşu bozulur. Kuşlar temizlendikten sonra çok az kaynatılır. Kuruması için bir süre bekletilir. Ondan sonra sirkeye atılır. Bu kuşlar iç organları ile birlikte yenildiğinden dolayı Kıbrıs'ta kavga eden veya şakalaşanlar "seni amberibulya gibi olduğun gibi yerim" deyimini kullanmaktadırlar. 1553 yılında Kıbrıs'ı ziyaret eden J. Lorke, Limasol'da Amberibulya turşusu yapıldığını ve Venedik'e ihraç edildiğini yazmaktadır.

AHTAPOT TURŞUSU:

Yakalanan ahtapotun mürekkebi, ağzı ve iç organları çıkarılır. Ahtapot bir taş üzerine en az 40 defa vurularak vurularak ve taş üzerinde oğuşturularak ağartılır. Bu işlemden sonra çıkan köpüklerin artık çıkmadığı ve yumuşak etlerin sertleştiği görülür. Daha sonra suda iyice haşlandıktan sonra suyunu süzüp kurutulur ve kuşbaşı kesilerek kavanoza yerleştirilir ve içerisine sarımsak atılır. Üzerine de aldığı kadar sirke ve bunun da üzerine hava almaması için zeytin yağı dökülür.

SİPYA (SİPGA) TURŞUSU:

(Mürekkap balığı) Ahtapotun daha küçüğü olan sipya da ahtapot gibi aynı yöntemle turşuya konur.

ÇIKLA TURŞUSU:

Bazı renkte, gagası sivri, böcek ve kararıp yere düşen zeytinlerin çokca olduğu bir cins göçmen kuşu. Turşusu da diğer kuşlar gibi kururur.

GABBAR TURŞUSU:

Gabbar doğada ve özellikle taşların arasında yetişen bir bitkidir. Bu bitkinin filiz uçları kesilir. İyice yıkanır suya veya tuzlu suya konur. Hergün suyu değiştirmek kaydı ile bir hafta suda bırakılır. Ondan sonra kuruması için bir yere yayılır. Kuruduktan sonra sirkeli kavanoza konur. Yeneceğinde istenilen miktarda kavanozdan alınıp üzerine zeytinyağı ile limon (ekşi) sıkılır ve yenir. Gabbar bitkisinin GUTRUVİ denilen hyardan da aynı şekilde turşu yapılır.

ÇİTLEMBİK TURŞUSU:

Doğadaki tabii olarak yetişen çitlembik bitkisinin taze filizleri toplanarak iyice yıkanır. Kurutulduktan sonra

sirkeye atılarak turşu yapılır.

MANTAR TURŞUSU:

Doğamızda yetişen her türlü mantarın turşusu yapılır. En yaygın olanı ise kırmızı mantardır. Özellikle çam ve ladinlerin altında yetişen mantarlar toplanır. Ayıklanarak yıkanır. Tepsermesi için bir süre bekletilir. Daha sonra bütün olarak veya iri ise parçalar halinde kesilerek kavanozlara konur. Üzerlerine sirke dökülür.

GİR DAMA TURŞUSU:

Deniz kenarlarında yetişen bir bitkidir. Sonra su ile iyice yıkanıp tuzundan arındırılıp tepsermesi için bir yere yayılır. İyice tepserdikten sonra cam kavanoz içerisine konur ve üzerine sirke dökülüp kavanoz kapatılır.

ÇAKIZDEZ:

(Ezilmiş Yeşil Zeytin): Turşu yapımında olgunlaşmak üzere olan kararmamış yeşil zeytinler kullanılır. Zeytinler iyice yıkandıktan sonra temiz bir taş (veya sert yer) üzerinde çekirdekleri kırılmadan bir taşla ezilir. Ezilen çakızdezler suya konur. Suyu her gün değiştirilerek suda bir hafta süreyle bekletilir. Bu süre içerisinde çakızdezlerin acılığı gitmiş olur. Sürenin sonunda turşuda kullanılacak suyun içerisine bir yumurtayı kaldırarak kadar kalın tuz konur ve eriyinceye kadar karıştırılır. Sonra çakızdezler bir kavanoz içerisine konur ve üzerine bu tuzlu su dökülür. Çakızdezlerin su yüzüne çıkmamasını önlemek için üzerlerine temiz bir taş konur ve kavanozun ağzı iyice kapatılır. Bazı bölgelerde çakızdezlerin havaya temasını kesmek ve çakızdezin uzun ömürlü olmasını sağlamak için turşunun üzerine zeytin yağı dökülür.

Kıbrıs'ta yeşil zeytinlerin en irileri Golimbadez olarak bilinmektedir. Bunlarda ya çakızdez gibi ezilerek veya ortaları 3-4 yerinden biçilgen ucuyla yarılarak aynı usulde turşu olarak kurulumaktadır. Kıbrıs'ta turşu kurmada yaygın olarak sirke kullanılmasına rağmen, çakızdez ile golimbadez turşularında tuzlu su kullanılmaktadır.

BİKLA:

Çeşitli sebzelerin kuşbaşı olarak doğranıp pişirilirken içerisine kari, mustard, sirke, un ve tuz ilave edilir. Hazırlandıktan sonra cam kavanozlarda muhafaza edilir. İçki masalarının en gözde mezesidir. Sandıviçlerde de yaygın olarak yenmektedir.

SAURA MEZESİ:

Küçük barbun balıklardan yapılır. Balıklar temizlendikten sonra una belenerek çok az yağda kızartılır ve kafes biçiminde aşağıdan yukarıya doğru dizilir.

Kızdırılmış yağ içerisinde aşağıdan yukarıya doğru dizilir. Kızdırılmış yağ içerisinde balığın belendiği undan bir kaşık alınıp yağa konur. Bu karışıma lazımarı otu, sirke ve ezilmemiş sarmısak da ilave edilerek karıştırılır ve birlikte kaynamaya bırakılır. İyice kaynadıktan sonra balıkların üzerine dökülür ve balıkların üzeri örtülür. Bekleme süresi ne kadar uzun olursa lezzeti de o kadar artar.

TAHİN SALATASI:

Halk dilinde "Ekşi sıksın", "Eşşek tepsin", "Eşşek s.."in" olarak bilinmektedir.

Tahın, sarmısak, tuz, limon (ekşi) ile yapılmaktadır. Tahın salatasına pekmet katılmak sureti ile tahın kokusu alınmaktadır.

TAHINLI BALIK:

Tahın salatasına haşlanmış ve ufalanmış balık katılarak yapılmaktadır.

AHTABOT PASTIRMASI

(SAMARELLASI):

Büyük ahtabotların iyice dövülüp temizlendikten sonra kollarının kamaşa gerilerek güneşte iyice kurutulup küçük parçalar halinde kesilip kavanozlarda muhafaza edilmektedir. Kuru olarak veya kömürde ızgarası yapılarak meze olarak yenilirdi.

YOĞURTLUPANCAR SALATASI:

Haşlanmış pancarların yanına yoğurt ve üzerine sıkılması için de turşu konup yenilen bir meze türü idi.

SALYANGOZ (GARAVOLLİ):

Salyangozların haşlanmış olarak yağ ve sirke ile birlikte meze yapılırken kamaşa sızılmış olarak kömürde ızgarası da yapılmakta idi.

HELLİMLİ KEKLİK KEBABI:

Temizlenmiş olan keklığın karnına hellim konulup iyice kapatıldıktan sonra kömürde ızgarası yapıp meze olarak yenmekteydi.

BUT PASTIRMASI:

Kıbrıs Türkleri arasında Kayseri Pastırması olarak da söylenmektedir. Kayseri Pastırması olarak bilinen pastırma eskiden Limasol'da Ermeniler tarafından yapıp satılmaktaydı. Günümüzde but pastırmasını yapanlar bulunmamaktadır. But pastırması, daha etinin bel veya pırzolası tarafından baharatlanıp güneşte kurutulduktan sonra yapılmaktadır.

KOKOREC:

Çok önceleri Kıbrıs'ta yaygın olarak yapılmaktaydı. Kuzunun barsak (sütlük) ve ciğerinden yapılmaktadır. Şiş üzerine hazırlanan kokoreç döner gibi kesilmektedir. Ülkemizde daha çok kasaplık mesleği ile uğraşanların kokoreçlerini gittikleri meyhanelerde kendilerinin yapıldığını da öğrenmiş olduk.

KAYNAKÇA:

Cobham, Claude Deraval, *Excerpta Cypria The library publications, Nicosia Cyprus, 1969, s.72*

HAKERİ, Hakkı Bener: *Kıbrıs Halk Ağzından Derlenmiş Sözcükler Sözlüğü Kıbrıs Postası Basımevi, G.Mağusa-1982*

Amarabth Sitas Kopiaste, Limasol 1968

Türkçe Sözlük Türk Dil Kurumu Yayınları Ankara, 1988

KAYNAK KİŞİLER

- Ramadan Kesper

Yaş: 73

Emekli

Melandra

- Esat Ermanav

Yaş: 66

Magunda

- Ziyet Kesper

Yaş: 60

Stinco (Baf)

- Ayşe Hamitoğlu

Yaş: 41

Lefkoşa (Plevne Restorant)

- Remzi Simiteoğlu

Yaş: 49

Göçmenköy

- Mustafa Kermoğlu

Yaş: 65

Göçmenköy

- Tuncer Boğuşkan

Yaş: 48

Ömerge (Lefkoşa)

* Neolitik Devirde (M.Ö 7000) domuz, sığır ve keçi gibi hayvanlar adaya geçirilirken Tunç Çağı'nda da sığır getirildiğini öğreniyoruz. (M.Ö 2300-1900) Yine Neolitik Devirde arpa, buğday ve baklagillerde adaya getirilmiştir.

HAS-DER XIII. Halkbilimi Sempozyumu Bildirileri...

"Anadolu Kültürleri ile Türk ve Kıbrıs Halkdansları Üzerine Düşünceler"

Şerif BAYKURT

Şerif BAYKURT kimdir ?

1919 yılında Drama'da doğdu. Yüksek öğrenimini Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümünde yaptı.

Çok genç denebilecek yaşlarda halkbilimi çalışmalarına yöneldi. Özellikle halk sanatları ve halk dansları üzerinde yoğunlaştı.

Japonya'dan İngiltere'ye kadar olan topraklar üzerindeki ulusların halk danslarını yerinde görme olanağını buldu. Uluslararası halk dansları yarışmalarında, Dijon'da jüri üyeliği yaptı.

Çok uzun yıllar orta, lise ve dengi okullarda öğretmen ve idareci olarak görev yaptı. Gazi ve Hacettepe Üniversitelerinde Halkbilimi dersleri ağırlıkta olmak üzere 22 yıl Sanat Tarihi ve Türk kültürü dersleri, verdi.

Köy İşleri Bakanlığı'nda Köy El Sanatları Şube Müdürlüğü, Folklor Araştırmaları Daire Başkan Yardımcılığı ve uzmanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Genel Müdürlüğü görevlerinde bulundu.

Atatürk döneminde Halkevi Başkanlığı ve daha sonra Türk Dil Kurumu üyeliği yaptı.

Türk Halk Oyunları, Mimar Sinan ve Türk Halk Dansları ve Türkiye'de Folklor adlı yapıtları yayımlandı. Çeşitli dergi ve gazetelerde oldukça kabarık sayıda edebiyat, sanat ve halkbilimle ilgili yazıları bulunmaktadır.

Araştırmalarımız göstermektedir ki bugün Anadolu'da yaşayan Türk halk dansları, Türklerin Orta Asya'dan gelirken birlikte getirdikleri halk danslarıyla, Anadolu'da bulunanların karışımından meydana gelmiştir.

Örneğin: Horasan'dan halkıp Akdeniz kıyılarından geçerek Rumeli topraklarına kadar uzanan göçlerdeki Yörük danslarının Orta Asya'dan getirilen Türk dansları olduğu açıkça görülmektedir. Sözü ettiğimiz bu göçler sonunda, merkezi Antalya olan ve Akdeniz yamaçlarında kümelenen Burdur, Isparta, İçel ve Çukurova yöresinde bir büyük yörük kültürü meydana gelmişti. Ve kuşkusuz bu halk ve yörük kültürünün ekstenini meydana getiren yüzlerce halk dansı da kültürün önemli bir bölümünü oluşturuyordu.

Şimdi, bu bölümde konu olarak ele aldığımız bu illerimizin halk danslarından bazılarının adlarını sayalım: Antalya; Al yazma, Dönel, Göllüsar Zeybeği, Kabardıç, Kaşık oyunu, Mengi, Peşrev oyunu, Sallama, Sektirme, Serik, Kıvrak Zeybeği-Yayla yolları.

Burdur, Ağır Aydın Zeybeği, Al Yazmanın Oyası, Avşar Beyleri Zeybeği, Bin Gidelim Emmim Oğlu, Honamlı Boğazları, Serenler Zeybeği, Tekke Zortlatması, Yörük Kızı Oyunu, Gemilerde Talim var, Burdur Zeybeği.

İçel, Beşiği Çamdan, Çaya Vardım, Eski Mengi, Gerali, Keklik Mengisi, Kıbrıs Zeybeği, Portakal Zeybeği, Sallama, Silifke'nin Yoğurdu, Tek Zeybek, Yeni Mengi.

Muğla; Kadioğlu Zeybeği (Fethiye), Kerimoğlu Zeybeği, Gımk Oyunu (Fethiye), Muğla Zeybeği (Alıda

Halkbilimi 24

verin Barutumu), Koca Arap Zeybeği, Sabah ezanı zeybeği, Soğuk Kuyu Zeybeği, Abdal Havası, Bodrum Zeybeği, Bilalim, Şahi boylum.

Adana; Adana Ağırması, Adana Sirvanı, Adana Üç Ayağı, Düz, Dama Vurdum Bir Depik, Depki, Demircioğlu, Dokuzlu, Gel gel (telefon), Horasan Mengisi, Kabe (Karaçor), Pekmez, Sandalcıoğlu, Şen Ola Dügün Şenola.

Bolu ve Kastamonu illerimizdeki davul-şaman danslarının da, Orta Asya'daki Şaman gelenek-görenek ve danslarıyla ilişkili bulunduğu açık olarak görülmektedir.

Kuşkusuz Orta Asya'dan gelirken Alevi-Bektaşî Türk topluluklarının getirdikleri Semah'lar, hatta Mevlevî Sema'ları da dinsel nitelik taşıyan önemli Türk danslarından bazılarıdır.

Önemli bir bölümünün adlarını saymaya çalıştığımız bu danslar, Türklerin 1071 tarihinde Anadolu'ya gelişleriyle ilgilidir. Fakat şu hususu da önemle kaydetmeden geçmeyelim:

Anadolu topraklarında yaşayan insanların Türkler Anadolu'ya gelmeden önce de pek çok dansları vardı. Gerek Konya'daki Çatal Höyük kazıları, gerekse İlyada'da adı geçen oyun ve eğlence kayıtları bu hususu gereği biçimde belgelemektedir.

Şimdi burada danslar üzerindeki görüşlerimizi açıklamaya geçmeden önce Orta Asya ile Anadolu kültürleri ilişkileri üzerindeki duruma kısaca değinelim:

Önce dansların doğuşu ve Anadolu dansları ile ilgili hususlarını kısa olarak gözden geçirelim. Dansın doğuşu deyince aklımıza şu soru gelip takılmaktadır: "Dans, dünyamızın hangi bölgesinde, hangi topraklar üzerinde ve hangi ilkte doğmuştur?"

Bu sorunun yanıtı şöyle olabilir: İlk kültürün ve ilk uygarlığın dansla başladığı varsayıldığına göre, ilk uygarlık nerede doğmuşsa ilk dans da orada doğmuştur.

Şimdi konumuzun açıklamasına yardımcı olur kanısıyla Anadolu kültürünü bir başka yönden ele alalım.

Bundan yüz ile yüz elli yıl öncesinde ilk uygarlıkların eski Yunanistan (Helen) da doğup geliştiğine inanılıyordu. Bizim ilk gençliğimizdeki tarih ve sanat tarihî kitaplarında bile uygarlık konularının başlangıcı hep eski Yunan'a bağlanıyordu. Fakat son yüz ile yüz elli sene içindeki bulgu, belge ve bilgiler, bugün yaşamakta olan bazı Helen hayranı bilim adamlarının hayallerini yıkarak ilk uygarlık merkezlerini Eski Yunanistan'dan Mısır, Asur, Sümer ve özellikle Anadolu topraklarına kaydırmış bulunmaktadır.

Burada Anadolu insanı ile Helen dediğimiz Yunan'ı

birbirinden ayırmak durumundayız. Rum'u da ayrımalıyız. Yunan sözcüğü İon'un Pers'lerde okunuş biçimidir. Bugün Yunanistan'da yaşayan insanlara Helen demek gerekmektedir. Çünkü İon'lar Ege'nin Anadolu kıyılarında ve İzmir dolaylarındaki uygar bir toplumdur. İlyada ve Odiseus'u yazan Homer, tarihin babası Herodot ve ünlü Thales gibi tarihin büyük adamları Helen değil, eski Yunanlı değil, İon'ludur, Yani Anadolu'ludurlar. İonlar uygar bir toplum iken Helenler henüz uygar değildi. Bu bakımdan eski Yunanlılar da (büyük Helenlerin ataları diye ögündükleri) kültürlerini Anadolu insanı olan İon'lardan almışlardır.

Burada tekrar danslara geçerek Orta Asya'dan gelen dansların yanında ve onlardan çok daha evvelki zamanlarda yaşayan danslar da bulunduğuna işaret edelim.

Anadolu'da sözünü ettiğimiz on bin yıllık danslar da belgelidir. Konya ilimizin Çumra ilçesine bağlı Küçükköy yakınında Çatalhöyük'te yapılan kazılarda, ki Neolitik kentte bulunan duvar resimlerindeki iki üç metre boyunda büyüklükte dans figürleri bulunmaktadı. Bu resimler M.Ö 6250 ile 6500 yıllarına tarihlenmiştir.

Anadolu'da, Çatalhöyük'ten başka, halk danslarıyla ilgili Odyssea'da da kayıtlara rastlıyoruz:

Ünlü ozan Homeros, (Homeros Yunan değil bir Anadolu insanıdır) Odyssea adlı eserlerinde (Odyssea Yunan diliyle yazılmamış, Ege'nin Anadolu kıyılarında yaşayan bir dille söylenmiştir) dans edildiğini, hora çekildiğini şöyle söylüyor: (1)

Haberci geldi,

Verdi sazı Demodokas'a

Ozan sazını alıp geçti ortaya, Hora'da usta gencecik delikanlılar

Dizildiler çevresine,

başladılar tanrısal toprağa

ayaklarıyla vurmaya.

Görüyoruz ki Türkler'in Orta Asya'dan gelirken getirdikleri, yukarıda adlarından bazılarını saydığımız Mengi, Zeybek, Teke, Davul, Şaman ve Samah (Sema) oyunlarının (danslarının) yanında; Çatalhöyük'te belgeli figürlerle Odyssea'da kayıtlı danslar da var ki onların Anadolu kökenli olduğuna tanık oluyoruz. Nitekim bugün adlarını bile çözemediğimiz ama yüze yüz bizim olan ve müziğimiz, dilimiz gibi kanımıza işleyen danslarımızdan bazıları birlikte getirdiğimizi söyleyemiyoruz. Horonlar, Bar'lar, Hora ve Halaylardan bazıları bu ikinci bölümde ele almak istiyoruz.

Bakınız, halk dansları üzerinde geniş araştırmalarda bulunan ünlü müzikolog ve halkbilimi adamı Halil Bedi Yönetken bu hususta neler söylüyor:

"Onaltı yıl süren ve on bin halk ezgisinin kayıt ve tesbit edilmesiyle neticelenen Anadolu derleme gezilerimizde memleketimizin dört bucağında sayısız halk oyunları gördük. Bunlar arasında 1937 yılında, Sivas'ta, davul zurna refakatında, yaşları altmıştan yukarı, fakat delikanlılar kadar dinç köylüler tarafından oynanan, çok orijinal ifadeli bir köy halayını seyrederken hayatımda bu şekilde bir milli saadet hissiyle gözlerimin yaşadığını hatırlarım.

Köylü hayatını tasvir eden bilhassa, oyuncuların zaman zaman güneşe, semaya doğru yönelip kaykılarak göğüslerini sıvazladıkları sonra hep birden alkış tuttukları, bir başka köy halayının mana ve ifadesini tahlil edenler, bu dansın muhtemel menşesini natürist devirlere, tarih öncesi zamanlara kadar götürmüşlerdi."

Şu halde halaylardan bir kısmı da Anadolu kökenliydi. Bakınız Anadolu kültürüyle ilgili araştırmalar yapan bir yazar bu hususta neler söylüyor: (2)

"Türkiye kültürünün Anadolu ve Anadolu dışı iki ayrı kökeni yadsıyarak herhangi bir maddi kültür verisini doğru değerlendirmeyiz. Türklerin Anadolu'ya dışardan geldikleri ne kadar gerçekse gelirken bir şeyler getirdikleri de o kadar gerçektir. Öte yandan Anadolu'ya Türkler geldiğinde Anadolu'da buldukları kültür ortamı verilerinin sürekliliği de o kadar gerçektir."

Oyleyse, Türklerin dışarıdan Anadolu'ya gelirken getirdikleri bir çok şey arasında kuşkusuz dansları da vardır.

Ancak, Türkler ilk yurtları olan Orta Asya'dan gelecek Anadolu'ya yerleştikleri zaman, kendilerinden çok fazla kalabalık bir Anadolu halkıyla karşılaştılar.

"Türkler ilk yurtları olan Orta Asya'dan gelecek Anadolu'ya yerleştikleri zaman iki milyon kadedirdiler. Bu yer yurtlarında ise (20) milyondan fazla insan yaşamaktaydı. Roma imparatoru Augustos zamanında Anadolu'da yapılan bir nüfus sayımında (21) milyon insan bulunduğu anlaşılmıştır. Halikarnas Balıkcısı Ziya Şakir Kabağaçlı Anadolu Tanrıları adlı kitabından böyle diyor.

Prof. Metin And da, Türkler Anadolu'ya geldikleri zaman, kendilerinden en az on kat fazla insanla birlikte yaşadıklarını ve onların arasına karıştıklarını belirtiyor. (3)

Prof. Bozkurt Güvenç, Türk kimliği adlı eserinde, Halikarnas Balıkcısı Kabağaçlı'nın ve Metin And'ın

verdiği bu sayıları abartılı bulmakla beraber Anadolu'da yaşayan insanların gelenlerden daha çok olduğunu kabul ediyor.

Kıbrıs Kültürü ve Oyunları İle İlgili Görüşler:

Kıbrıs, coğrafya bakımından olduğu kadar, tarih ve özellikle halk kültürleri bakımından da Anadolu'nun bir parçası, bir uzantısıdır. Konuyu, halk kültürünün önemli bir bölümü olarak ele alırsak bu hususta da Anadolu danslarıyla ilişkisi bulunduğu tanık oluruz.

Yukarıda Türk halk danslarını enine boyuna irdelemeye çalışırken, Akdeniz yöresi halk danslarının genellikle tutunmadan oynanan salma oyunları olduğunu gördük. Ayrıca hemen hemen hepsinin adlarının da Türkçe olduğuna tanık olduk. Kıbrıs halk danslarında da Akdeniz yöresi oyunlarında olduğu gibi ağırlığın (grup oyunları da olsa) hep salma ve tutunmadan oynadıklarını görüyoruz. Nitekim bütün yürük oyunları, davul şaman oyunları ve Alevi samah'ları da tutunmadan oynanan ve adları genellikle Türkçe olan oyunlardır.

Bakınız, Kıbrıs halk dansları üzerinde çok önemli araştırmalar yapan Sayın Kani Kanol Kıbrıs danslarını hangi isimler altında topluyor: (4)

Karşılamalar

Mendil Oyunları (sirtolar)

Zeybekler

Kesap Oyunları

Taklitli ve dramatize edilmiş oyunlar

Arabiye-Kadın oyunları

Görülüyor ki Kıbrıs oyunlarının çok az bir bölümünü oluşturan kasap oyunları dışında disiplinli dizi halinde oynanan oyunlara Kıbrıs'ta rastlanmamaktadır.

Anadolu'nun Akdeniz'e bakan yamaçlarındaki oyunlarda da Anadolu'nun diğer yörelerinde pek çok rastlanan disiplinli dizi oyunlarına, tutunarak oynanan disiplinli dizi danslarına rastlanmamaktadır, Adana yöremizdeki Kaba, Düz ve Depik gibi bir kısım oyunları ayrı olarak ele almak şartıyla.

Bu suretle saptanmış oluyor ki Kıbrıs coğrafya bakımından olduğu kadar kültürü ve özellikle halk oyunları bakımından da Anadolu topraklarının ve kültürünün bir uzantısıdır.

(1) İzzet Zeki Eyüboğlu: *Anadolu Uygarlığı* syf. 379

(2) Doğan Kuban: *Batıya göçün Sanatsal*

Evreleri syf 11.

(3) Metin And: *Dionizoz ve Anadolu Köylüsü* syf 1

(4) Kani Kanol: *Anadolu folkloru dergisi* sayı 2

Bir Lefkoşa Masalı ve Eski Lefkoşa Hakkında Bazı Saptamalar

Ahmet ERDENGİZ

Bu akşam geçmiş sempozyumlarda olduğu gibi sizlere ciddi bir konuda bildiri sunmak istemiyorum. Onun yerine sizlere bir masal anlatacağım. Büyükanne ve büyük teyzelerimden dinleyerek kaydettiğim bu yaklaşık 220 yıllık Kıbrıs Türk masalını anlatırken iki şeyi gerçekleştirmeye çalışacağım. Birincisi, büyük bir olasılıkla artık benden başka birinin belleğinde bulunmadığına inandığı bu masalı kayıtlara geçirtmek suretiyle gelecek kuşaklara aktarmak ve Kıbrıs Türk masallarıyla ilgili olarak araştırma yapanlara malzeme sağlamak, ikincisi ise bu masalda anılan bazı unsurların eski Lefkoşa hakkında verbilecekleri bilgileri Osmanlı arşiv belgeleri ile destekleyerek sizleri 17 ve 18. yüzyıl Lefkoşa'ında kısa bir gezintiye çıkartmaktır.

Masalıma başlamadan önce bazı hususlara dikkatinizi çekmek istiyorum. Bana bu masah anlatan büyükanne ve büyük teyzelerimin nazarında bu masalda anlatılan olaylar ve masalın kahramanları kesinlikle hayali hadiseler veya kişiler değillerdi; aksine "şahitli-ispahlı" gerçek vakalar ve kişiler idi. Onlara göre bu olay "dünya iyice bozulmadan önce, herkesin dininde imanında olduğu zamanlarda meydana gelebilen" gerçek hadiselerden biriydi.

Anlatacaklarımın gerçek mi yoksa bir masal mı olduğuna beni dinledikten sonra sizler karar vereceksiniz. Ama biz şimdilik bu anıya isterseniz masal diyelim.

Bildirimim başında bu masalın yaklaşık 220 yıllık

olabileceğini belirttim. Bu tarih tahmini olmakla birlikte gerçek tarihten çok uzak olmasa gerekir. Büyükanne ve büyük teyzelerim masalı kendi büyük büyükannelelerinden dinlediklerini onun da olayı bizzat kahramanından dinlediğini, olayın kahramanının o dönemde "yaşlı-başlı seksenlik biri olduğunu" söylerlerdi. Büyükanne ve büyük teyzelerimin bilinen doğum tarihlerinden hareketle masalın kahramanının yaklaşık doğum tarihini 1775 olarak saptamak mümkündür.

"Şehrin fukara mahallelerinden Çatal Hurma Mahallesi'ndeki viraneliklerinden birinde Receb Ağa isminde, karısı ve 11 çocuğu ile bir arabacı yarı aç-yarı tok, ser-sefilyaşarlarmış. Gel zaman-git zaman bu Receb Ağa'nın karısı yine hamile bulunmuş. Evdekileri doyurup bakmaktan acız olan Receb Ağa belki bir hayirsever Müslüman bulur da bakar diye, doğduğu gün bu çocuğu götürüp Ayasofya Camisi'nin havlusuna bırakmaya karar vermiş. Günün gelince karısı bir kız doğurmuş.

"Receb Ağa içi parçalanarak bu küçük yavruyu bir zembile koymuş ve sabahın alaca karanlığında Ayasofya Camisi'ne doğru yola koyulmuş. Tam Nerdibanlı Çeşme Mahallesi'ne gelmiş ki karşısına bir adam çıkıvermiş Yeşil cübbeli ve beyaz sarıklı bu adamın bir omuzunda eknek tahtası bir elinde de bir hamur teknesi varmış. Geçerken Receb Ağa'ya selam vermiş; Receb Ağa ise yolunu değiştirip hemen bir başka sokağa sapsunmuş, sapsunmuş

ama ne fayda? Aynı adam yine karşısına çıkıvermiş. Receb Ağa 4-5 sokağa daha sapsmış ama aynı adamı her seferinde karşısında bulmuş. Bu arada ortalık aydınlandığından ve sabah ezanı da okunmaya başlandığından Receb Ağa çocuğu cami avlusuna bırakma işini ertesi güne ertelemiş.

"Ertesi gün yola daha tez koyulmuş. Bu defa yolunu değiştirip Boyahane Mahallesi'ne saparak hep viraneliklerin arasında gitmiş, ama ne çare, omuzunda ekme tahtası, elinde hamur teknesi taşıyan adamı yine karşısında bulmuş. Çocuğu o gün de cami avlusuna bırakmayan Receb Ağa çaresiz evine dönmüş.

"Üçüncü gün, adamı aldatırım diye, Receb Ağa ne-redeyse gece yarısından sokağa çıkmış. Yolunu uzatarak Kızıl Kule Mahallesi'ne sapsmış; Çaker Hamamı'nın küllhanında yatan küllhanbeylerine görünmeden geçmiş ancak tam Kızıl Kule Mescidi'nin yanına gelince aynı adam karşısında peyda oluvermiş. Nereye saptıysa fayda etmeyen Receb Ağa çaresiz yine evine dönmüş.

"Çocuğu Ayasofya Camisi'nin avlusuna bırakmayan Receb Ağa sonunda çocuğu Haydar Paşa Camisi'nin kapısına bırakmaya karar vermiş. Bu defa hep gavur mahallelerinden geçmiş ve Ayluka Mahallesi'ne ulaşmış; ancak tam Ayluka Fırını'nın yanında

aynı adamı kendisini bekler bulmuş ve çaresiz bir-iki teşebbüsten sonra yine evine dönmüş.

"Haydar Paşa Camisi teşebbüsünde de başarılı olamayan Receb Ağa talihi son bir defa da Ömerge Camisi'nde denemeye karar vermiş. Ömerge Mahallesi'ne kadar kimseyle karşılaşmamış; Ömerge Hamamı'nı da geçince artık adamı atlattığına sevinerek camiye yönelmiş. Ancak caminin avlusuna girdiği zaman aynı adamı kendisini bekler bulmuş.

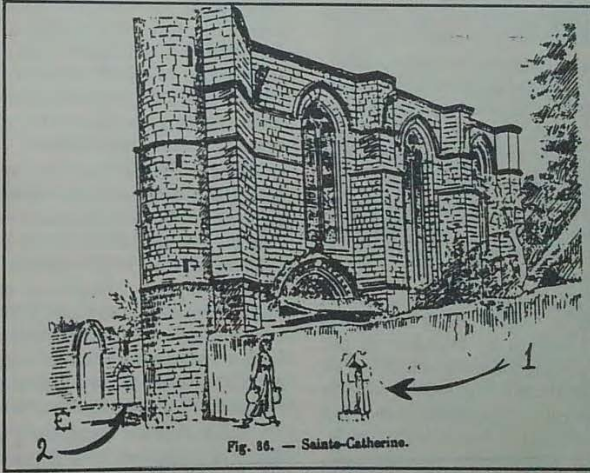
Receb Ağa artık kızmış, büyük bir hiddetle adamın

üzerine yürüterek "Be hey adam, benimle ne alış-verişin, ne derdin vardır ki beş gündür beni takip edersin, hangi köşeyi dönsem karşına çıkarsın" diye bağırır.

Adam hiç istifini bozmadan omzundaki ekme tahtası ile elindeki hamur teknesini oradaki mezarın üzerine koymuş, ve uzanıp zembilin içinde uyumakta olan masum yavrucuğu sevmiş ve Receb Ağa'ya dönüp:

"Senin ne yapmam istediğini

biliyorum, kıldan saklarsın ama Allah'tan gizleyemezsin. Bilesin ki her insan kendi kısmetiyle doğar, aç kalmaz, Allah her kulun rızkını verir" deyip ekme tahtasının üstündeki örtüyü açmış; iyi pişmiş has ekmeğin tütüsü etrafı sarmış. Adam "işte bunlar Allah'ın bu yavruya nasip ettiği rızkıdır" demiş ve uzanıp hamur teknesinin üstündeki örtüyü kaldırmış ve teknedeki hamuru göstererek "Bu çocuğun alnında uzun ve iyi bir hayat

Enlart'ın 1890'lı yıllarda yaptığı bu çizimde 1 numaralı ok o tarihte aktif olan çeşmeyi, 2 numaralı ok ise artık akmayan bir çeşmeyi işaret etmektedir. Bunlardan hangisinin Haydarağa'nın yaptırmış olduğunu kestirmek ise oldukça güçtür.

Halkbilimi 28

yazılmıştır; her kulun kısmeti gibi onun kısmeti de daha doğmadan Allah tarafından tayin edilmiştir” demiş. Sonra da Receb Ağa'nın cevap vermesine fırsat vermeden kalkıp Hızır'ın mezarına doğru yürüyüp gitmiş ve gözden kaybolmuş.

“Receb Ağa korkuyla tövbe-istiğfar ederek evine dönmüş. Olanları karısına anlatmış. Bu kız çocuğuna Kısmet ismini koymuşlar. Bu kız da büyümüş iyi ve zengin bir kocaya varmış. Uzun seneler sağlık ve afiyette yaşamış.”

İşte bu olayı büyükannemin ve büyük teyzelerimin büyük ninesine anlatan bizzat bu Kısmet Hanım imiş.

Kısmet Hanım'ın hayat hikayesi burada sona eriyor. Bu olayın bir masal mı yoksa gerçek mi olduğuna siz karar verin. Benim bu noktadan sonra yapmak istediğim bu anlatıdaki bazı verileri alıp bir tarihçi gözüyle incelemek ve eski Lefkoşa'nın artık yitip gitmiş bazı mahallelerinde size kısa bir gezinti yaptırmaktır.

Beş günlük bir zaman dilimine bölünmüş olan bu anlatının benim dikkatimi çeken en önemli yönü Receb Ağa'nın başarısız serüveninin gerçek bir mekanda yani Lefkoşa şehrine ait bazı mahallelerde geçmesiydi. Ancak Ömerge ve Ayluka Mahalleleri hariç diğer mahallelerin hiçbirini görebildiğim 19. ve 20. yüzyıl kaynağında zikredilmiyordu. 18. yüzyıla ait kaynaklar da pek yardımcı olamıyordu. Bu durumda olayın tamamen bir masala dayandırıldığına ve bu bilinen mahalle adları ile cami isimlerinin anlatıya sırf gerçekçilik katmak için eklendiğine hükmetmekten başka çare yoktu. Bilinenlerden Ömerge Mahallesi'yle ilgili pek sorun yoktu ama örneğin Çatal Hurma Mahallesi'nin varlığını saptamak mümkün olamıyordu. Ancak Lefkoşa'da Osmanlı idaresince kurulan darphanenin varlığıyla ilgili olarak 17. yüzyılın sonlarına ait Lefkoşa şeri mahkeme sicilleri tararken bu mahallelerin tümü karşımıza çıkıverdi. Evet Kısmet Hanım'ın hayat hikayesi belki de bir masal değildi. Şimdi bu şeri sicilleri de yanımıza alarak Receb Ağa'yla birlikte bir kez daha Lefkoşa sokaklarına dalacağız; kimbilir yeşil çübbeli ve beyaz sarıklı adamlar bakarsınız biz de karşılıyoruz.

Receb Ağa'nın virane evinin de bulunduğu Çatal Hurma Mahallesi ile ilgili olarak 30 Mart 1694, 5 Kasım 1694 ve 14 Aralık 1694 tarihli olmak üzere üç mahkeme

kaydını incelemek fırsatını bulduk. Bu kayıtlara göre Çatal Hurma hem Türkler'in hem de Rumlar'ın birarada yaşadığı bir mahalledir. Yukarıda tarihlerini verdiğimiz her üç belge de Türklerle gayri Müslimlerin mal alım satımıyla ilgilidir.

Adadaki Osmanlı idaresinin güçlü ve adil olduğu dönemlerde Çatal Hurma gibi pek çok Türk ve gayri müslimin birlikte yaşadığı mahalleler söz konusudur. Bu insanlar arasındaki ilişkiler karşılıklı mal alım satımından ortak işler yapmaya kadar varan boyutlara ulaşmış ve gayri müslimlerin kendi aralarındaki sorunları çözmek için, kendi kilise mahkemeleri dururken şeri mahkemeye başvurmalarına kadar gelmiştir. Örneğin pek çok Rum ve Ermeni kadını şeriat yasalarına göre hüküm veren şeri mahkemeye başvurarak kendilerini döven, sarhoş gezen zina yapan ve evlerine ekmek getirmeyen eşlerini boşamışlardır.

Bu şeri sicillere göre 17. yüzyıl Çatal Hurma Mahallesi Lefkoşa'nın zengin mahallelerinden biridir. Hatta dönemin İngiliz Konsolosu Ricardo Desbruik bu mahallede bir gayri-menkul sahibidir. Ancak Kısmet Hanımın doğduğu 1770'li yıllarda bu mahalle artık fakirlerin yaşadığı viraneliklerle dolu bir bölgedir. Nitekim 17 Şubat 1869 tarihinde Kıbrıs mutasarrıflığına hazırlanan Kıbrıs Adası'nın İslahatına Dair Layıkada Lefkoşa sokaklarının yıkıntılarla dolu olduğu, şehrin pek çok mahallesinin uzun yıllardan beri ihmal edildiği ve çöplükler haline geldiğinden söz edilmektedir.

Receb Ağa'nın çocuğunu götürüp bırakacağı Ayasofya Camisi'nin 1770'li yıllardaki gerek kendi görüntüsü gerek çevre görüntüsü bugüne göre farklıdır. Başvurduğumuz kadı sicillerinin hazırlandığı 17. asır sonlarına ise çok farklıdır. Ayasofya'nın bugün alışageldiğimiz minarelleri en az üç kez farklı stillerde yapılmış ve depremlerden dolayı yıkılmıştır. Caminin hemen yakınlarında ve çevresinde yer alan çeşitli çarşıların veya sokakların sadece bir iki tanesi ismen yaşamaktadır. İsmen yaşanan bu pazarların da gerçekte 18. ve 19. yüzyıla ait oldukları hemen kesin gibidir. Bilindiği gibi bunlar arasında İplik Pazarı, Kuyumcular çarşısı, Kadınlar Pazarı gibi çarşılar 18. yüzyıla ait oluşumlardır. Ayasofya çevresinde 16 ve 17. yüzyıllarda varolduğunu bildiğimiz çarşılar arasında Balık Pazarı,

Demirciler Suku ve Lefkoşa halkının tüm yiyecek ve sair ihtiyaçlarını karşılayan Suk-u Sultanî yani büyük pazar yeri vardı. Bugün artık son günlerini yaşayan Arasta Çarşısı'nın 16. ve 17. yüzyıldaki çarşının bir kalıntısı mı yoksa 18. yüzyıla ait bir kuruluş mu olduğunu bugün söylemek mümkün değildir.

Ayasofya çevresinde bulunan Büyük Han ve ismi bir yanlışlık neticesinde Kumarcılar Hanı'na dönüştürülen Hımarcılar yani Eşekçiler Hanı bu ekonomik ünitenin en önemli odak noktalarından idiler. Bu pazarlara mal naklini de Receb Ağa'nın da mensubu olduğu aracı esnafı yapmaktaydı. Bu esnafa ait arabacı dükkanlarından söz eden şeri mahkeme tutanakları vardır. Ayasofya Camisi'nin etrafında yaptığımız bu kısa turu bir-iki pazar yerine alış-verişe giderek bitirmek istiyorum.

İlk durağımız 17. yüzyıl Lefkoşa'sının Balık Pazarıdır. Ayasofya civarındaki bu balık pazarının haftanın hangi gün veya günlerinde kurulduğunu bilemiyoruz. Ancak bu balık pazarının varlığı bize baş şehirlerin bir balık pazarını gerektirecek kadar balık tükettiklerini ve zannedilen aksine eski Kıbrıs Türk Mutfağı'nın deniz ürünlerine pek kapalı olmadığını göstermektedir.

Bundan sonraki durağımız ise suk-i Sultanîye yani büyük pazar yerine uğrayarak biraz meyve, sebze ve balığımızı kızzartmak için yağ almaktır. Bu alışverişimizi 1694 yılının Ramazan ayında yaparsak daha karlı çıkacağız. Pazar fiyatlarını çok yakından takip eden ve çeşitli narhlarla tüketiciyi koruyan Osmanlı idaresi Ramazan ayında zeytin yağının vukiyesini yani okkasını 22 akçeye sisam yağını da 32 akçeye indirmiştir. Tabii isterseniz 4 akçeye kuyruk yağımız ve 27 akçeye de sade yağımız vardır, eğer biraz lükse kaçmak isterseniz 36 akçeye de badem yağı alabilirsiniz. Ağzınıza laik taze baklanın okkası sadece 3 akçe ama kuru bakla için 11 akçe ödemeniz gerekiyor. İsterseniz 6 akçeye Mısır'dan ithal kuru bakla da var, yok kuru bakla yerine bürkölce yani bugünkü deyişle böğrölce haşlamak istiyorsanız 12 akçe vereceksiniz. Yok illa ki et yemek istiyorsanız bir okka kuzu etine 8, Osmanlı mutfağında oldukça makbul addedilen teke etine 9 ve dişi koyunun etine 5 akçe vereceksiniz. Ramazan nedeniyle kateafin yani kadeyifin okkasına sadece 8 akçe vereceksiniz ancak üzerine fındık

yerine badem içi koyacaksınız tam 80 akçe ödeyeceksiniz. Evet 1694 yılının Ramazan ayında çarşının en pahalı gıda maddesi badem içi.

Receb Ağa'nın yeşil cübbeli adama ilk kez rastladığı Nerdibanlı Çeşme Mahallesi'nin yerini belirlemeye artık imkan yok gibi. Bu mahallenin varlığını da 1693 ve 1694 yıllarına ait şeri mahkeme sicillerinde yer alan bazı davalamalardan kanıtlamak mümkün. Bu kayıtlardan Nerdibanlı Çeşme Mahallesi'nin tüm sakinlerinin Müslümanlardan müteşekkül olduğunu söylemek mümkündür. Ne bizzat davalaların ne de şahitler arasında herhangi bir Rum ismine rastlamak mümkün değildir.

Nerdiban kelimesi klasik Farsça'daki nerdiban sözcüğünün bozulmuş hali olup halk dilinde merdivan veya Türkçe'ye geçen şekliyle merdiven olarak kullanılmaktadır. Nerdibanlı Çeşme Mahallesi'nin ismini böyle bir çeşmeden aldığından şüphe etmemiz için bir neden yoktur. Büyük bir olasılıkla bu çeşmeye iki-üç basamakla inilmekte idi. Diğer bir olasılık da bu çeşmenin bir-iki basamakla çıkılan eski bir Venedik meydan çeşmesi olmasıdır.

Receb Ağa ile birlikte bu kez de sabahın alaca karanlığında Boyahane Mahallesi'ne dalıyoruz. Bu mahalleimiz de artık başka kimliğe bürünenlerden. İsminden de anlaşılacağı gibi önemli bir boyahanenin bulunduğu bir mahalledir. Bu boyahanenin 19. yüzyıl Lefkoşa'sının boyahanelerinin bulunduğu yerde bulunup bulunmadığına dair elde herhangi bir kesin delil yoktur. Kısıtlı bilgiler bu boyahanenin 19. yüzyılda Lefkoşa'da faaliyet gösteren boyahanelerden farklı bir semtte kurulmuş olduğunu göstermektedir. Nitekim Boyahane Mahallesi ile ilgili 17. yüzyıl sonlarına ait tek şeri sicil kaydı 9 Kasım 1693 tarihini taşımaktadır. Bunun nedeni de nüfusu az ve fakirlerden oluşan bir semt olmasıdır. Receb Ağa'nın serüvenindeki "viranelikler" ifadesi bunu teyid etmektedir.

Bu 9 Kasım 1693 tarihli dava tutanağı iki zenci kadın arasındaki davalama ile ilgilidir. Lefkoşa sokaklarında o dönemlerde sıkça rastlanan bu kara derili insanlar kim ve kaderin hangi rüzgarları onları vatanlarından koparıp Kıbrıs adasına atmış? Zannedilenlerin aksine Kıbrıs'taki zencilerin önemli bir

Halkbilimi 30

bölümünü Osmanlıların adaya getirdiği zenci köleler oluşturmuyor. Özellikle Piskobu, Fasar, Evdim, Paramal, Larnaka ve Baf kazasına bağlı Hırsofu (Altuncuk) yörelerinin esmer, çok esmer ve zenci soydaşlarımızın Osmanlılarla alakası yoktur. Bunlar Lüzinyan ve Venedik idaresi altında şeker kamışı tarlalarında ve şekerhanelerde çalıştırılmak üzere adaya sevk edilen Afrika kökenlilerin torunlarıdır. Adanın fethini müteakip çok önemli bir bölümü, Müslümanlığı seçerek hürriyetine kavuşmuş ve şeker kamışı üretiminin sürdürüldüğü 16. yüzyıl sonlarına kadar eski işlerine bu kez hür kişiler olarak devam etmişlerdir. Osmanlı döneminde de adaya Afrika kökenli ve özellikle de Sudan ve Mısır'dan zenci köle ve cariyeler getirilmiş, zamanla bunlar hürriyetlerini kazanarak mal-mülk sahibi olmuşlar ve evlenerek çoğalmışlardır.

Receb Ağa'nın üçüncü gün saptığı Kızıl Kule Mahallesi de bugün artık bilinmeyenler arasında. Ancak önemli bir Müslüman mahallesi olduğu 17. yüzyıla ait şeri sicillerde sıkça bahsedilmesinden ve isimleri geçen tüm şahısların Müslüman ismi taşımasından bellidir. Mahalle sakinleri önemli miktarda mal alıp satmaktadır. Anlatıda bahsedilen Çaker Hamamı'nın Lefkoşa'nın eski bir Osmanlı hamamı olduğu 7 Mart 1694 tarihli bir kayıttan öğreniyoruz. Çünkü bu kayıta göre hamam 1694 tarihinde eski ve harap durumundadır. Dolayısıyla hamamın 1694 yılından oldukça önce yapılmış olduğunu rahatlıkla varsayabiliriz.

Masalımıza göre bu hamam 1770'li yıllarda yeniden faaliyettir. Diğer yandan Kızıl Kule Mahallesi'nin mescidi 17. yüzyıla ait kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu mescidin de varlığını 1770'li yıllara kadar sürdürdüğünü söylemek pek yanlış olmasa gerekir. Mahallenin ismini kırmızı taştan veya tuğladan yapılmış bir kuleden alma ihtimali yüksektir. Nitekim Lefkoşa'nın Venedik dönemine ait haritalarında çeşitli kulelerin varlığını görüyoruz. Kızıl Kule Mahallesi'ne ismini veren kulenin de böyle bir Lüzinyan veya Venedik dönemi kalıntısı olma ihtimali vardır.

Receb Ağa'nın bundan sonraki durağı Ayluka Mahallesi'dir. Biz de arkasına takılıp masaldaki tarife uyarak yeşil çübbeli adama rastlamamak için hep gavar mahallelerinden geçip yine tam bir gavar mahallesine,

Ayluka'ya ulaşıyoruz. Belli ki Recep Ağa oradan da Yenici Mahallesi'ne ve hemen yanbaşındaki Haydar Paşa Camisine ulaşmayı planlamaktadır. İsmi merkezindeki Ayios Lukas kilisesinden alan bu mahallenin yerini günümüzde de tayin etmek hiç zor değil. 16. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk yarısına kadar Rumlar tarafından iskan edilmiş olan bu mahallenin 17. ve 18. yüzyıllarda daha geniş alanlara yayılmış olduğunu söyleyebiliriz. Ancak 16. yüzyıldan başlayarak diğer Müslüman semtlerinin bu mahallenin aleyhine genişlediklerini söylemek mümkündür. Bir taraftan Yenici Mahallesi, diğer taraftan Akkavuk Mahallesi ve Gölek Mahalleleri tarafından kuşatılan Ayluka Mahallesi'nin sınırları gittikçe daralarak kilise etrafında odaklaşıp kalır. Olayda bahsedilen Ayluka fırının nerede olduğunu bugün bilmiyoruz. Ancak 17. yüzyıla ait şeri sicillerde Ayluka Mahallesi'ndeki bir fırından bahsedilmektedir.

Elimizdeki şeri kayıtlara göre Lefkoşa şehrinin fırıncıları arasında hatırı sayılır miktarda Rum fırıncı da vardır. 1594 ile 1611 yılları arasında Ayluka bölgesindeki fırın veya fırınları çalıştıran Rumların isimlerini de bu şeri sicillerde kayıtlı olan davalardan biliyoruz. Eski Ayluka Mahallesi'nin sınırları içerisinde kalan bölgede 1960'lı yılların sonlarına kadar 5-6 adet fırın bulunması herhalde bir rastlantı olmaktan çok Aylukalı fırıncıların mesleklerinin Türk meslektaşları tarafından sürdürülmesidir. Bu Türk fırınları arasında ünlü Minnoş'un Fırını, Çörekli Ayşe'nin Fırını, Mutallibin Ahmet Efendi'nin Fırını ve daha sonra Saadet Fırını ismini alacak olan Mehmet Dayının Fırını vardır.

Ama bizden size bir ikaz. Lefkoşa içerisinde bu kadar fırın varken eğer ekmeğinizi pazartesı gündünden almamışsanız salı günü ekmecksiz kalabilirsiniz; çünkü 1609 tarihli bir şeri mahkeme tutanağına göre ekmeççiler salı günleri tatil yapmakta ve ekmek üretmemektedirler. Ancak Lefkoşa ekmeççilerinin salı günü tatil yapmalarına göz yuman idare ekmeççilerin halka salı günü bayat ekmek satmaları halinde cezalandırılacaklarını da hatırlatmaktadır.

Receb Ağa'nın çocuğunu bırakmayı başaramadığı Haydar Paşa Camii ile ilgili olarak burada bir parantez açmak istiyorum. Eski adı St. Katerin olan bu Gotik

Kiliseye kim, ne zaman ve neden Haydar Paşa adını vermiş. Bazı araştırmacılara göre Haydar Paşa bu camiye vakıf yapan bir Osmanlı idarecisinin adı; ancak 1571-1878 yılları arasında Kıbrıs'a tayin edilen hiçbir Osmanlı idarecisi bu ismi taşıyor. Bir başka iddiaya göre ise Haydar Paşa Lefkoşa'nın fethi sırasında yararlılık gösteren bir komutanın adıdır. Bu iddia da doğru değildir çünkü Kıbrıs seferine katılan Osmanlı komutanları ve beylerbeyileri arasında Haydar Paşa diye biri yoktur. Kıbrıs hareketine katılan bir tek Haydar Bey vardı ki o da Karaman Eyaleti'ne bağlı Hasan Paşa komutasındaki Aksaray'dan gelen kuvvetlerin başında bulunmuştur ki elimizdeki kayıtlara göre bu Haydar Bey'in savaş sırasında herhangi bir olağandışı kahramanlık gösterdiğine ve/veya pašalığa terfi ettirildiğine dair herhangi bir bilgi yoktur.

Bu konuyla ilgili olarak yeni bir iddiada bulunmak istiyorum. 23 numaralı mühimme defterinde 148 sayılı hüküm olarak kaydedilen 5 Kasım 1573 tarihli ve Kıbrıs Beylerbeyi'ne ve Lefkoşa kadısına gönderilen buyrufta Lefkoşa'da bulunan Gönüllüler Ağası Haydar'ın camiye çevrilen bir kilisenin yanına bir çeşme yaptırmak istediği belirtilmekte ve bu hayırlı işin yapılmasına müsaade edilmesi için talimat verilmektedir. Nitekim, Camiile Enlart'ın 1899 tarihli "L'Art Gothique Et La Renaissance en Chypre" isimli kitabının birinci cildinin 171. sayfasında yer alan 86 numaralı figürde Haydar Paşa Camii'nin minaresinin hizasındaki duvarın içerisinde gömülü duran bir Osmanlı çeşmesi açıkça görülmektedir ve söz konusu çeşme figürün çizildiği 1890'lı yıllarda bile aktif durumda bulunmaktadır. Bu çeşmenin Haydar Ağa'nın yaptırmış olduğu çeşme olma ihtimali çok yüksektir hatta muhakkaktır. Çünkü Lefkoşa içerisinde camiye çevrilen kiliselerden ne Ayasofya'ya ne de St. Augustin'e (Ömerge) böyle bir şahsın bağış yaptığını dair herhangi bir kayıt veya vakfiye mevcut değildir.

İşte çok büyük bir olasılıkla St. Katerin Kilisesi böyle bir hayrat yapan Haydar Ağa'nın ismine izafeten Haydar Paşa Camii olarak anılmaya başlamıştır. Haydar Bey'in beylikten pašalığa veya daha doğru bir deyişle ağalıktan pašalığa terfi ise fazla zor olmamıştır.

16. ve 17. yüzyıl şeri sicillerinde sıkça rastladığımız bir "beşe" terimi vardır ki o dönemlerde yeniçeri ve

asker ulularına da verilmekte olan bir saygı ünvanıydı. Bu terimin kökeni bazı Türkmen aşiretlerinde büyük evlat için kullanılan "beşe-peşe" sözdür. Bu "beşe" deyimini büyük bir olasılıkla paşa ünvanının da kökenidir. Gönüllüler Ağası Haydar beşe de halk ağzında söylenen şekliyle kolaylıkla Haydar Paşa'ya terfi etmiştir. Eskilerin deyişle bu hatalı söylem doğrusuna göre daha çok tutmuş yani galatı meşhur olmuştur. Bu meşhu galatlardan bir tanesi de hiç şüphesiz Hımarcılar Hanı'nın, Kumarcılar Hanı'na dönüşmesidir. Hımarcılar yani Eşekçiler Hanı Osmanlı alfabesinde çok benzeşen harflerle yazıldığından zamanla Hımarcılar ve bilahare de Kumarcılar Hanı'na dönüşmüştür. Bu dönüşümün yazım dilindeki benzeşme kadar Kıbrıs şivesinin azizliğiyle de ilgili olduğu ortadadır.

Lapta'daki Haydar Paşazade Mehmet Bey Camisini inşa ettiren ve Lapta'daki bazı su gelirlerini Haydar Paşa Camii'ne vakfeden Mehmet Bey büyük bir olasılıkla bu Haydar Ağa'nın oğludur. Babası gibi oğlu da su işleriyle uğraşmaktan özel bir zevk aldığını sezinler gibiyiz.

Artık Lefkoşa'nın yitip gitmiş tozlu sokaklarındaki gezintimiz sonuna yaklaşıyor. Yeşil cübbeli adamla uğraşmaktan bıkan Receb Ağa da talihini son bir kez daha Ömerge Camii'nde denemek istiyor. Ömerge veya Ömeriye veya eski kayıtlara göre Hazret-i Ömer Camii denen bu St. Augustin Kilisesi'ne İslamın ikinci halifesi Ömer İbn al-Khattab'ın ismine izafeten Hazret-i Ömer Camii dendiği kesin. Bu cami ile ilgili olarak Lala Mustafa Paşa geniş ve zengin vakıflar bırakmış, imam ve hatiplerin kullanımı için bir de hamam yaptırmıştır. Önceleri küçük olan bu hamamın daha sonra yıkılarak günümüze kadar gelen büyükçe binası inşa edilmiştir.

Belki aklınızın bir köşesine takılmıştır, camiye çevrilen bu kiliseye kim ve neden Ömeriye veya Hazret-i Ömer ismini vermiştir. Bu soruların cevabını Haydar Paşa Camii'nde olduğunun aksine, kolaylıkla yanıtlayacak durumdayız. Camii'ye bu ismi bizzat Lala Mustafa Paşa vermiştir. Kıbrıs Beylerbeyi'ne ve Lefkoşa Kadısına gönderilen 1580 tarihli bir hüküm hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak şekilde açık ibareye yer vermemektedir: "Vezirim, Allah adını daim eylesin,

Halkbilimi 32

Lala Mustafa Paşa Lefkoşa şehrinin fethini müteakip bir kiliseye Ömer bin Avs'ın adını vermiştir" Bu hükümden başka ilginç bir husus daha öğreniyoruz.

Osmanlı orduları şehri fethettikten sonra ilk namaz Ayasofya'da değil St. Augustin Kilisesi'nde yani Hazret-i Ömer Camii'nde kılınmıştır. Hükümdeki "Lefkoşa Kal'ası Allahın inayeti ile fethedildiğinde Mustafa ilk namazı kıldığı yerin Ömer bin AVS'ın ismine bir Cami yapılması için kapımıza arz etmiştir."

Gerek Ömerge gerekse ayasofya Camileri kılıç zoruyla alındığı için camiye çevrildikleri günlerden başlayarak Cuma hutbesi okumak için önbere çıkan hocalar kılıç kuşanmakta idiler. 1957 yılında Rum baskıları sonucunda terk edilen Ömerge semtindeki Ömerge Camii'nin Lala Mustafa Paşa tarafından vakfedilen Kuran-ı Kerim'i ve Paşa'nın fetih sırasında kullandığı iddia edilen ve hocaların kuşandığı kılıç caminin son kayyumu ve müezzini Tenekeci Ahmet Seyfi Efendi tarafından Türk kesimine getirilerek Evkaf İdaresi'ne verilmiştir. Söz konusu Kuran bugün Etnografya Müzesi'nde teşhir edilmektedir. Lala Mustafa Paşa'ya atfedilen kılıç ise Cuma hutbelerinde kullanılmak üzere getirildiği Ayasofya Camii'nde bilinmeyen kişiler tarafından çalınmıştır.

Yeşil cübbeli adamın örtüsünü açarak ekmeğin tahtasında gösterdiği sıcak has ekmeğin kokusunu duymak için derin bir nefes alın. 17. ve 18. yüzyıl Lefkoşa'sında ekmeğin üretimini ve sağlık koşullarında satımı ile ilgili olarak Osmanlı idaresi kimseye göz açtırmıyordu. Gelin hep birlikte 17. yüzyılın Lefkoşa'sının odunla ısıtılan bir fırına sabah vakti bir ziyarette bulunalım ve ekmeğin alalım. Dönemin kanunnamesine göre sizi öndüme beyaz ve temiz önlüğü ve başlığıyla bir fırıncı karşılayacaktır. Ekmeğimizin kesinlikle ekşimemiş hamurdan yapılmayacak, en az iki kez elenmiş unlardan imal edilmiş olacaktır, ağırlığına gelince, zınkar ki gramajı eksik olmaya, gramajı eksik ekmeğin fırıncı boynuna öküz çanı takılarak Lefkoşa sokaklarında dolaştırılır ve kadı tarafından uygun görülen miktarda, genellikle 20 ile 40 arası sayıda değnek vurularak cezalandırılırdı. Fırınımızı karakullukçular

ve serhabbazın yani ekmeğçiler esnafının başı ve adamları her an kontrola gelebilir ve kanuna uygun bulmadığı takdirde kapisına kilit vurabilirdi.

Fırınımızda üretilen ekmeğin de çeşit çeşittir. En lüksünden has ekmeğin de Firenk ekmeği alabilirsiniz ama her fırın halk tipi ekmeğin yanı sıra pan veya etmeğin de sorun üretmekle de yükümlüdür. Ama isterseniz çörek, böcek, kahi, beksemed, kirde, simid, taba böreği, nohud ekmeği ve halka-i beyaz alabilirsiniz. En fakir için bile mayasız hamurdan yapıp kızgın taşlar üstünde pişirildiği için çakıl pidesi veya hubz çakıllı denenekte mevcuttur. Ama halk tipi ekmeğimizin son zamanlarda biraz pahalılaşmaktadır. 1593'te 1 akçeye 350 dirhem ekmeğin alırken, 1594'te 275 dirhem, 1636'da 200 dirhem ve 1694'te 2 akçeye sadece 120 dirhem halk tipi ekmeğin alabileceğiydiniz.

Son olarak sizi Ömerge Camisi'nin odak noktasına, Hızır Aleyhiselam'ın makamına götürmek istiyorum. Yeşil cübbeli adamın yürüyüp kaybolduğu mezar, gerçekte makam, darda olanların yardımına koşan Hazret-i Hızır veya Hızır Aleyhiselam inancıyla ilgili olarak Kıbrıs'ta bulunan ev tanınmış makamlardandır. Bazı inananalara göre Hızır vakit vakit sabah namazından önce camiye gelen bazı kimselere görünürmüş. Bu olay sırasında da ortaya gül ve günnasir kokuları sararmış.

Zaman tünelinden geçerek Receb Ağa'nın peşisıra yaptığımız bu kısacık Lefkoşa turu burada, Ömerge Camii'nin gül ve günnasir kokulu bahçesinde sona eriyor. Artık ne yeşil cübbeli adam, ne Nerdibanlı çeşme ne de çakıl pidesi alabileceğimizin Ayluka fırını var. Ama sessiz ve sakin bir günün sabahında yolunuz Ayasofya Camisi'ne düşerse yaşlı duvarlarından birine yaslanın ve gözlerinizi kapatın, belli olmaz belki biraz ötenizde size bakarak gülümseyen yeşil cübbeli beyaz sarıklı adamı görsünüz.

Onu görürseniz aman durmayın hemen kaşın. Çünkü yeşil cübbeli adam yapınıza yapışp "benim güzelim Lefkoşam'a, güller günnasirler kokan şehrimize neler yaptınız, neler ettiniz" diye sizden hesap sorabilir.

Bildiri...Bildiri...Bildiri...Bildiri...Bildiri...Bildiri...Bildiri...

Mehmedali Tatlıyay'ın Kıbrıs Folklor Müziğine Katkıları

Özkan YIKICI

Aşağıdaki Yazı Gençlik Merkezinin 30/11/95 tarihinde düzenlediği Mehmedali Tatlıyayı anma etkinlikleri çerçevesinde organize edilen "Mehmedali Tatlıyayın Kıbrıs Folklor Müziğine Katkıları" Panelinde derneğimiz adına konuşmacı olarak katılan Özkan Yıkıcı tarafından kaleme alınmıştır.

Mehmedali Tatlıyay'ın Kıbrıs Türk Halk Müziğine katkılarını anlamak için öncelikle yaşadığı dönemin koşullarını iyi bilmek gerekmektedir. Özellikle ülkemizde Kıbrıs'lı Türkler'in müzik alanında bir birikim, kurumsallaşma gerçekleşmediğini belirtmemiz gerekmektedir. Otantik Döneme sözlü ezgiler derlenip arşivlenmediğinden açık kitle kültürel dönemine geçilirken sözkonusu artırım gerçekleşmemiştir.

Ülkemizde sözlü, yazılı, görsel kültürel aşamalar normal bir gelişim süresi yaşamadığından müziğin üzerin üzerinde birçok dış etkenin etkide bulunması doğaldır. Bu zaafılar ister istemez Kıbrıs Türklerinde müzik alanında birçok eksiklik üretmiştir. Bu alandaki kaynak kıtlıklarında aynı şekilde müzik alanındaki gelişim birikimimizi olumsuz yönde etkilemiştir.

Mehmedali Dayımın Halk müziğine katkılarını da ele alırken o dönemin koşullarını bilmek, doğacak birçok yanlışın azalmasına neden olacaktır. Çünkü o yaşadığı dönemden bağımsız olarak ele alırsanız birçok yanlışla varmak mümkün olacaktır.

Mehmedali Tatlıyay'ın yaşadığı süreç içerisinde müzik ve kültür alanında birçok değişim gündeme gelmiştir. Bundan hareketle onun yaşadığı dönemi birtakım evrelere ayırabiliriz.

1) Tatlıyay öncelikle otantik dönemde yaşamış, kırsal kökenli bir müzisyendir. Daha sonra geleneksel kültürün kırılması ve açık kültür sürecine girilmesiyle birlikte kentleşmiş bir konuma gelmiştir. Burada otantik müzik kadar kentleşmiş bir konuma gelmiştir. Burada otantik müzik kadar kentleşen kültürel değerlerle oluşan yeni koşulların etkileri görülmektedir. Çünkü Mehmedali Tatlıyay müziği bir ekmeke parası olarak, hayata kazandırmak için icra etmekte idi. Bu nedenle çalıştığı yerlere göre, popüler güncel şarkılar, meyhaneye müzikleri ve turistik eğlence müziklerini de çalmakta idi. Yukarıda anlatılan bu gelişmelerden dolayı sadece otantik

değil dıştan birçok değişik ezgilerde çaldığını görmekteyiz.

29 Mehmedali Tatlıyay'ın yaşadığı dönemde iletişim araçlarının büyük gelişimi gerçekleşmiştir. Böylelikle dilden dile duyulup yayılan yerel ezgiler yanında daha modern birçok eser radyolarda, televizyonlarda duyulamaya başlamıştı. Bu eserlerin özellikle bu sürece ayak uyduramayan ve kendi ezgilerini radyo, televizyon gibi iletişim araçlarında yansıtamayan bizlerde, çok büyük etkiler oldu. Birçok melodi bu iletişim araçları yoluyla güncel hayatımıza eğlencemize girerek popüler oldu. Yukarıda sayılan nedenlerle yerel ezgilerin çoğunun otantik dönemle birlikte katbolması gündeme gelmiştir.

3) Bir diğer önemli oluşan koşul müzik endüstrisidir. Bir tarafta yapılan ezgiler plaklar ve kasetler yoluyla piyasada satılırken diğer yandan birçok müzik aleti de artık evlere girerek müzikteki yerini alıyordu. Yerel müziğimizin Gitarlar, orglar modern ses sistemleri artık güncel birer müzik aleti olmuştur. Doğal bir süreç içerisinde üretilip tüketime sunulamazı nedeni ile bu durum özellikle dıştan tüketime sunulan müzik ezgilerinin yaygınlaşması plak ve kaset olarak gündeme gelmiştir.

4) Çıracak - usta ilişkisi idaresinde oluşan müzik geleneği yeni eğitim kurumlarında sürdüren bir yapıya dönmüştür.

Yukarıda anlatılanlar şöyle bir senteze varabiliriz. Müzik bir yanda otantik kırsal kökenliğinden kentel yaşamın yeni değerlerine doğru kayarken, müzik alanında bir çok yeni araçlar da katılmıştır. Üstelik artık yapılanlar endüstrileşme ile birlikte iletişim araçlarına kaynak olup yayılmaktadır. İşte Mehmedali Tatlıyay'da bu dönemlerde müzisyenlik yapmaktaydı ve katkıları bu koşullar ışığında değerlendirmek zorundayız.

Mehmedali Tatlıyay'ın diğer müzisyenlere göre bir avantajı da vardı. Çoğu kemancının kentleşmeye ayak uyduramayıp kırsal alanda kalması, böylelikle geç başlanan Halk müziği araştırma ve derlemelerinde uzakta ve kıyıda köşede kalmış olmaları nedeniyle unutulmuş bir çok müzisyenin ulaşılmasını zorlaşmış olmasındır. Oysa Mehmedali Tatlıyay kentleşmiş ve yeni koşullar altında kemancı çalarak ekmecek parası kazanıyordu. Bu durum ona çok kolay ulaşılabilir olacak bir kaynak olma avantajı da yaratmıştır.

Burada şu konuyu belirtmeden geçmemek gerekir. Mehmedali Dayı, hem otantik hemde güncel popüler müzikleri çalıyordu. Onun çaldığı ezgileri keman tınısı aynı yapıda olması nedeniyle araştırmacıların bu farklılıkları iyi kavraması gerekirken ve popüler bir ezgi ile otantik bir ezgiyi ayırması gerekmektedir. Aksi takdirde bir güncel ezgi ile

otantik diye rica edip halka sunmak oldukça önemli bir yanlışın yapılmasına neden olur. (Günümüzde bu sıkça yapılan bir hatadır.) Bu bağlamda kimi kırsal bölgedeki müzisyenler bizlere almışlardan sonra eskiler bırakıldı, artık bizden güncel şarkılar istenmekteydi, diye olayı aktarmaktadırlar. Mehmedali dayının kentleşmemiş olduğunu ve iletişim araçlarının etkisinin fazlalığını ve yeni müzik aletlerin topluluklar düzeyinde kullanılır konuma geldiğini düşünecek olursak yukarıda belirtilen oluşumlara dikkat edilmesi gerekmektedir.

Tatlıyay, halk müziğine ne gibi katkı yaptı?

Öncelikle kaynak kıtlığı nedeniyle kendisinin önemli bir araştırma kaynağı olduğunu görürüz. Halk müziği alanında araştırma eksiğinin olduğunu düşünürsek, böylesi kaynak kişilerin yeri önemlidir. Bilgi birikiminin olmadığı bir ortamda toplanan bilgi kaynağının önemli yadsınamaz. Bu nedenle bir araştırma kaynağıdır, üstelik kaynak kişilerin azalması onun önemini de artırmıştır.

Diğer yandan iyi veya kötü kasetlere kaydedilmiş ezgilerin elde bulunması da gerektiğini gerekse ezgi açısından yoklukta çok önemli bir arşiv kaynağıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli konu da kaynak ile temel olmanın farklı şeyler olmayışıdır. Özellikle her kemancının değişik tarz ve yorumlama yeteneği nedeniyle farklı tını vermeleri sonucunda ilk ulaşılan kaynağın kesin doğru olduğu sonucuna varılmaz.

Mehmedali Tatlıyay özellikle halk oyunlarından biri olması nedeniyle birçok kemancı onun gibi çalmaya çalışarak yerel ezgileri iyi çalan bir kemancı olduğunu ispatlama yoluna gitmiştir.

Mehmedali Tatlıyay özellikle halk oyunları müzikleri konusunda önemli bir birikim bırakmıştır. Halk oyunları müziklerinin düzenlenmesinde çokça kullanılan bir kaynaktır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz, Mehmedali Dayı kentleşmiş bir müzisyen olurken araştırmaların geç başlaması nedeniyle onu araştırmaların ulaşabilecek yakın kaynak kişilerin biri haline gelmiştir. Bu açıdan bizlere önemli bir kaynak kişi, ezgilerini kasetleyen bir kemancı, bilinmeyenler içinde önemli bir yardımcı olarak halk müziğinin bir takım konularında arşiv oluşturmuştur. Bu hem yorumlayışı ile hemde bilgileriyle birlikte bir bütün olarak kalmıştır.

Artık bu kaynaklarla birlikte, ülkemiz müziğinde bir evrensel çizgiye doğru yönelip, bu gelişme ayak uydurmamız gerekmektedir.

Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...

Tarik G. EMİROĞLU

ÜLKEMİZDE KÜLTÜR SANAT HABERLERİ

-Şair ve Yazarlarımızdan İbrahim Çangar'ın yeni öykü kitabı "Hindistan Cevizi" yayımlandı.

-Ali Atakan'ın eserlerinden oluşan "Renk ve Ritim 95" sergisi 11 Temmuz 95 tarihinde Gazi Mağusa Belediye Sarayı sergi salonunda açıldı.

-Gazi Mağusa Belediyesi Halk dansları topluluğu Bursa Karagöz halk dansları festivalinde ülkemizi başarıyla temsil etti.

-Gönyeli Belediyesi'nin davetlisi olarak ülkemize gelen İstanbul Harman Folklor Araştırmaları Derneği 50 kişilik bir grupla adamızı ziyaret etti. Yeni İskele ve Girne bölgesinde gösteriler sunan ekip 12 Temmuz'da ülkemizden ayrıldı.

-Hepimizi derin üzüntüye boğan Girne Dağları yangını dolayısıyla bir çok yardım etkinlikleri düzenlendi. Bunlardan birisi de 28-29 Temmuz tarihlerinde Bellapais Manastırı'nda Rüya Taner'in verdiği piyano resitali idi.

-9. Gençlik Festivali Temmuz ayı içerisinde çeşitli etkinliklerle gerçekleştirildi. 9 yıldır aralıksız olarak sürdürülerek geleneksel hale getirilen ve ÜTK tarafından organize edilen festival üniversite öğrencilerinin dışında çeşitli halk dansları ekipleri yer aldı.

-1. Uluslararası Mağusa Kültür Sanat Festivali 4-14 Ağustos tarihleri arasında 10 ayrı mekan ve 28 etkinlikte kutlandı. Gazi Mağusa Belediyesi'nin düzenlediği etkinlikler çevre halkına da ulaştırıldı.

-25. Uluslararası Terraqnostra-Apiro Folklore Festivali İtalya'da yapıldı. Festivalde ülkemizi Alayköy Kültür Sanat Derneği temsil etti. Festival 9-15 Ağustos tarihleri arasında yapılmıştı.

-Şair Mehmet Levent'in "Lefkoşa Beni Duyuyor musun?" isimli şiir kitabı Ağustos ayı içerisinde satışa sunuldu 85-95 yılları arasında Lefkoşa'ya affen yazılmış şiirlerden oluşan kitap Lefkoşa'nın nostaljik, lirik bir destan olarak algılanıyor.

-Gazeteci yazar Bülent Fevzioglu'nun iki yıllık çalışmasının ürünü "Bir tutam ezgi" adlı belgesel nitelikli kitap yayımlandı. 63-73 yılları arasında K. Türk folk müziği alanında etkin çalışmalarında bulunan ve anonim yapıtlar yanında özgün çalışmaları ile kendinden söz ettiren "SILA 4" müzik grubunu araştırma konusu seçildi.

-Güzelyurt Sanat Derneği 4-10 Eylül tarihleri arasında İstanbul Yalova'da düzenlenen 10. Uluslararası Yalova Folklor Festivali'nde ülkemizi başarıyla temsil etti.

-Kültür Sanat yaşamımızda önemli bir yer tutmaya başlayan Meral tekin Birinci Vakfı Tiyatrosu perdelerini 4 Eylül 95 tarihinde Soli Antik Tiyatrosu'nda açtı. Eski ve deneyimli tiyatrocuların oluşan kuruluşunun her yerinde gösteriler sunarak turnesine devam ediyor.

-DAÜ Kıbrıs Araştırmaları merkezinin yılda 4 kez yayınlanması programlanan yayın organı "Kıbrıs Araştırmaları Dergisi"nin ilk sayısı Eylül ayı içerisinde çıktı.

-Lefkoşa Belediyesi Kent Orkestrası geleneksel halk konserlerini Eylül ayı içerisinde Lefkoşa'nın çeşitli semtlerinde halka sundu.

-Gençlik Merkezi Halk Dansları Topluluğu 1-8 Eylül tarihleri arasında yapılan ve 7 ülkenin katıldığı Aydın Festivali'nde ülkemizi temsil etti.

-Akademik yazların ağırlıkta olacağı ve üç aylık periotlarla yayınlanacak olan düşünce dergisi "Söylem" yayın hayatına başladı.

-Ülkemiz piyanistlerinden Arman Ratip 1 Eylül 95 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk-İngiliz Derneği ve K.T. Eğitim Vakfının işbirliğiyle Türk folk müziği arajmanları adlı bir müzik dinletisi sundu. Aynı sanatçı 15 Eylül tarihinde ise Avusturya'nın Slazburg şehrinde bir konser daha verdi.

-K.T.S.Y Birliği bu yıl 2.'sini düzenlediği Kültür-Sanat Dayanışma Haftası sergi-panel-dinleti ve söyleşiler yer aldı.

HAS-DER'den Haberler

GELENEKSEL PIYANGOMUZU ÇEKTİK

Halk Sanatları Derneği'nin geleneksel Dayanışma Piyangosu 19 Ağustos 1995 tarihinde çekildi. Zengin hediyelerin dağıtıldığı çekişle dernek için iyi bir gelir elde edildi.

HAS - DER 3. KEZ FRANSADA

Bu yıl 49.'sü yapılan Uluslararası Dijon Folklor festivaline ülkemizi temsilen Halk Sanatları Derneği katıldı. 35 kişilik bir grupla yarışmaya katılan derneğimiz otantik daldaki dünya üçüncülüğünü kazandı. Dünyanın bu en büyük folklor organizasyonunu 28 Ağustos-4 Eylül tarihleri arasında yapılmıştı.

DAYANIŞMA BALOMUZ

Derneğimizin geleneksel Dayanışma Balosu 4 Kasım 1995 tarihinde 200'ün üzerinde bir davetli topluluğu ile Boğaz Restoranı'na yapıldı. Tombala çekilişinin de yapıldığı baloda misafirler bol bol eğlenme fırsatı buldular.

13. HALKBİLİMİ SEMPOZYUMU VE HAS- DER HALKBİLİMİ HİZMET ÖDÜLLERİ

13. Halkbilimi Sempozyumu 7 Kasım 1995 tarihinde AK Merkezinde yapıldı. Saat 19.30'da başlayan oturumda ilk önce 3 yıldan beridir yapılan Halkbilimi hizmet ödülleri sahiplerine Millî Eğitim ve Kültür Bakanı Mehmet Ali Talat tarafından verildi. Erdoğan Saraçoğlu, Ahmet

Has-Der Halkbilimi Hizmet Ödüllerini Alan Araştırmacılar, Millî Eğitim ve Kültür Bakanı Sayın Mehmet Ali Talat'la birlikte.

Erdengiz, Zekai Altan, Hasan R. Siber ve merhum Hizber Hikmetaga'lar'a verilen ödüllerden sonra konuşmacılar bildirimlerini sundular. Zekai Altan: Kıbrıs Mezcileri ve özellikleri; Şerif Baykurt: Anadolu Kültürleri ve

bugünkü Türk Halk dansları üzerine düşünceler;

Ahmet Erdengiz: 18. yüzyılda ait bir Lefkoşa Masalı isimli sunulan bildirimlerden sonra oturum soru-cevap bölümüyle son buldu.

Has - Der Ekibi Dijon'da

*Bu sayının çıkmasında katkıda
bulunan aşağıdaki kuruluşlara
teşekkür ederiz*

*Anıl Spor
İnce Gümrükleme
Demet Ltd.
M.Damdelen Ltd.
Hasçelik Ltd.
İnce Elektronik
Meral T. Birinci Eğitim -
Kültür ve Spor Vakfı*

